

Utmanande beteende och särskilda lösningar i eget hem

Annina Hirvonen

Masterarbete
Sociala området HYH
2021

Annina Hirvonen

MASTERARBETE	
Arcada	
Utbildning:	Sociala området HYH
Identifikationsnummer:	24795
Författare:	Annina Hirvonen
Arbetets namn:	Utmanande beteende och särskilda lösningar i eget hem
Handledare (Arcada):	Åsa Rosengren
Uppdragsgivare:	Kårkulla samkommun
<p>Sammandrag:</p> <p>Avvecklingen av institutionsvård i Finland planerades slutföras år 2020. Därför har regeringen instruerat att det för personer med intellektuell funktionsnedsättning (IF) och autismspektrum skall finnas boendemöjligheter som utgår från personernas individuella behov samt att bostäderna skall finnas i vanliga bostadsområden. Personer med IF och benägenhet till utmanande beteende har mindre möjligheter att få bo utgående från individuella behov eftersom deras behov kräver särskilda lösningar. Syfte med denna studie är att samla kunskap om vilka särskilda lösningar som kan vara användbara då en person med IF och benägenhet till utmanande beteende bor eller vill bo i stöd- eller lägenhetsboende. Frågeställningen är: vilka särskilda lösningar anser professionella att personer med IF och benägenhet till utmanande beteende behöver för att stöd- eller lägenhetsboende skall lyckas? Studiens tidigare forskning består av 17 studier som visar att lösningar angående fysisk miljö, professionellas kunskande samt formen av stöd kan minska utmanande beteende i boende. Den teoretiska referensramen är delaktighet och personcentrerad planering. Studien har en kvalitativ design och metoden är fokusgruppintervju av tre professionella från Kårkulla samkommun. Analysen är gjord som kvalitativ innehållsanalys. Resultaten tyder på att professionella anser att särskilda lösningar för lyckat stöd- och lägenhetsboende är beaktande av individuella behov, lugn och privat fysisk miljö, professionellas arbetssätt, mångprofessionell kunskap och samarbete med anhöriga. Följande fem slutsatser kan dras: Personer har nytta av självständigt boende eftersom där är lättare att utgå från individuella behov. Redan i planering av boende bör det först redas ut vad personen behöver – sedan vad omgivningen kan erbjuda. I planeringsskedet bör det funderas på att hemmet är tryggt både för personen själv och för de professionella. Organisationer bör ordna utbildning för professionella som arbetar med utmanande beteende. Professionella bör jobba i mångprofessionella team för att skapa bred kunskap samt göra samarbete med anhöriga.</p>	
Nyckelord:	intellektuell funktionsnedsättning, utmanande beteende, stöd- och lägenhetsboende, delaktighet, personcentrerad planering
Sidantal:	71
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	

MASTER'S THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Master of Social Services
Identification number:	24795
Author:	Annina Hirvonen
Title:	
Supervisor (Arcada):	Åsa Rosengren
Commissioned by:	Kårkulla Joint Authority
<p>Abstract:</p> <p>Deinstitutionalisation in Finland was planned to end in 2020. Therefore, the government instructed that people with intellectual disabilities or autism spectrum should have possibilities to live based on their individual needs and that the homes should be in ordinary living areas. People with intellectual disabilities and tendencies to challenging behaviour have a need for special solutions, which leads to them having less opportunities to live based on individual needs. The aim of this study is to gather information on which special solutions could be useful when a person with intellectual disabilities and tendencies to challenging behaviour lives or wants to live in supported housing or an apartment group. The research question is: Which special solutions do professionals think are needed so people with intellectual disabilities and tendencies to challenging behaviour can live in supported living or apartment groups successfully? The background research consists of 17 studies showing that solutions concerning physical environment, the professional knowledge and the form of support can reduce challenging behaviour in housing. The theoretical frame is participation and person centered planning. The design of this study is qualitative and the method is a focus group interview with three professionals from Kårkulla Joint Authority. The results are analyzed with qualitative content analysis. The results show that professionals think that special solutions, which enable successful living in supported housing or apartment groups, are taking count of individual needs, peaceful and private physical environment, the way professionals work, multi-professional knowledge and cooperation with relatives. The following five conclusions can be drawn: People benefit from independent living because it makes it easier to pay attention to individual needs. In the planning stage of housing the individual needs should be considered first, before considering what the environment can offer. In the planning stage it is also important to take into consideration that the homes should be safe for both the person living in the home and the professionals. Organizations needs to provide training for professionals, who work with challenging behaviour. Professionals should work in multi-professional teams and co-operate with relatives.</p>	
Keywords:	intellectual disability, challenging behaviour, supported housing and apartment group, participation, person centered planning
Number of pages:	71
Language:	Swedish
Date of acceptance:	

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Sosionomi YAMK
Tunnistenumero:	24795
Tekijä:	Annina Hirvonen
Työn nimi:	Haastava käyttäytyminen ja erityiset ratkaisut omassa kodissa
Työn ohjaaja (Arcada):	Åsa Rosengren
Toimeksiantaja:	Kärkulla kuntayhtymä
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Laitosasumisen lakkauttaminen Suomessa oli suunniteltu loppumaan 2020. Tämän johdosta hallitus on ohjeistanut, että kehitysvammaisten tai autismikirjioon kuuluvien henkilöiden kuuluu saada yksilöllistä asumista sekä, että asunnot sijaitsevat tavallisilla asuinalueilla. On vaikeampi tarjota yksilöllistä asumista heille, kenellä saattaa esiintyä haastavaa käyttäytymistä, sillä heidän tarpeensa vaativat erityisiä ratkaisuja. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on kerätä tietoa siitä, millaisia erityisiä ratkaisuja tarvitaan, jotta haastavasti käyttäytyvä kehitysvammaisen henkilö voisi onnistuneesti asua tukiasunnossa tai asuntoryhmässä. Tutkimuskysymys on: Millaisia erityisiä ratkaisuja ammattilaiset kokevat, että haastavasti käyttäytyvät kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat, jotta tuki- tai asuntoryhmäasuminen onnistuisi? Aiempi tutkimus koostuu 17 tutkimuksesta, jotka osoittavat, että ratkaisut fyysisessä ympäristössä, ammattilaisten osaamisessa sekä tuen muodossa voivat vähentää haastavaa käyttäytymistä asumisessa. Teoreettinen viitekehys on osallisuus sekä yksilökeskeinen suunnittelu. Opinnäytetyö on kvalitatiivinen ja tiedonkeruumenetelmä on fokusryhmähaastattelu, johon osallistui kolme ammattilaista Kärkulla kuntayhtymästä. Analyysi on tehty kvalitatiivisena sisällönanalyysinä. Tulokset osoittavat, että ammattilaisten mielestä yksilöllisten tarpeiden näkeminen, rauhallisen ja yksityisen ympäristön luominen, ammattilaisten työskentelytavat, moniammatillinen osaaminen sekä yhteistyö omaisten kanssa ovat erityisiä ratkaisuja, jotka mahdollistavat onnistuneen asumisen tuki- tai asuntoryhmäasumisessa. Tulokset johtavat viiteen seuraavaan johtopäätökseen: Henkilöt hyötyvät itsenäisestä asumisesta, sillä näin pystytään paremmin vastaamaan henkilöiden yksilöllisiin tarpeisiin. Jo asumisen suunnitteluvaiheessa tulisi lähtökohtaisesti selvittää mitä henkilö tarvitsee, sen sijaan, että katsotaan mitä ympäristö voi tarjota. Suunnitteluvaiheessa tulisi huomioida, että asuminen on turvallista sekä henkilölle itselleen, että hänen kanssaan työskenteleville ammattilaisille. Organisaatioiden tulisi järjestää koulutusta ammattilaisille, jotka työskentelevät haastavan käyttäytymisen parissa. Ammattilaisten tulisi työskennellä moniammatillisissa ryhmissä, joka mahdollistaa laajaa osaamista sekä tekemään yhteistyötä omaisten kanssa.</p>	
Avainsanat:	kehitysvamma, haastava käyttäytyminen, tuki- ja asuntoryhmäasuminen, osallisuus, yksilökeskeinen suunnittelu

Sivumäärä:	71
Kieli:	Ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	

INNEHÅLL

1	Inledning	9
2	Bakgrund	10
2.1	Centrala begrepp	11
2.2	Lösningar som minskar utmanande beteende.....	13
2.3	Teroretisk referensram.....	24
3	Syfte och frågeställning	35
4	Metodik och arbetsprocess	35
4.1	Kvalitativ design och fokusgruppintervju.....	36
4.2	Genomförande av fokusgruppintervjuer och urval.....	37
4.3	Bearbetning och analys	38
4.4	Etiska överväganden	41
5	Resultat	42
5.1	Beaktande av individuella behov	43
5.2	Lugn och privat fysisk miljö	47
5.3	Professionellas arbetssätt.....	49
5.4	Mångprofessionell kunskap och samarbete med anhöriga	51
5.5	Sammanfattning av resultat	54
6	Diskussion	56
6.1	Resultatdiskussion	57
6.2	Metoddiskussion	66
6.3	Trovärdighet.....	67
6.4	Forskning och arbetsliv	68
6.5	Etiska aspekter	69
7	Slutsatser	69
	Källor	72
	Bilaga 1. Intervjuguide för professionella.....	79
	Bilaga 2. Följebrev/förfrågan om intresse för deltagande	80
	Bilaga 3. Informerat samtycke	82

Figurer

Figur 1. Lösningar som minskar utmanande beteende.....	23
--	----

Figur 2. Masterarbetets design	36
Figur 3. Bearbetning och analys.....	41
Figur 4. Särskilda lösningar för lyckat stöd- och lägenhetsboende.....	56

Tabeller

Tabell 1. Under- och huvudteman.....	40
Tabell 2. Tabell över utförd informationssökning	83
Tabell 3. Inkluderade studier.....	85

FÖRORD

Utförande av detta masterarbete har varit krävande men lärorikt.

Jag vill tacka min handledare Åsa Rosengren som handlett längs med processen av studien. Jag vill även tacka Carina Kiukas som gett viktiga synpunkter.

Jag vill tacka min kontaktperson från Kårkulla samkommun och informanterna som deltagit i fokusgruppintervjun – utan dem hade jag inte kunnat genomföra studien.

Jag vill tacka studiekompisarna från ”Grupp 3” som funnits till under processen. Speciellt vill jag tacka min sambo Martina som hjälpt till med tekniska helheter och varit enorm stöd och uppmuntrande kraft under hela processen och studietidens gång.

Helsingfors 11.4.2021

Annina Hirvonen

1 INLEDNING

Avvecklingen av institutionsvård i Finland planerades slutföras år 2020. Därför har regeringen instruerat att det för personer med intellektuell funktionsnedsättning (IF) och autismspektrum skall finnas boendemöjligheter som utgår från personernas individuella behov. Boendeobjekten bör finnas och byggas på vanliga bostadsområden. (Statsrådet 2019 s. 53) Att studera boendefrågor för personer med IF är viktigt eftersom de är en marginaliserad grupp i samhället och ofta behöver hjälp för att kunna bo som de vill. Denna studie koncentrerar sig på personer med IF som kan ha benägenhet till utmanande beteende eftersom det anses vara en utmaning att ordna boende för dem på grund av att de behöver särskilda lösningar i olika boendefrågor (Mietola et al. 2013 s. 105, Harjajärvi et al. 2009 s. 46). Personer med utmanande beteende anses inte ”duga åt någon” och de behöver ofta byta boende eftersom få platser kan bemöta deras behov av tjänster eller att de inte passar in med de andra personerna (Harjajärvi 2009 s. 39). Studier tyder på att utmanande beteende minskar då personer får bo i eget hem i stället för gruppboende (Mietola et al. 2013 s. 55, Pitkänen et al. 2015 s. 51, Mansell 2007 s. 16). Stödboende är även den bästa formen av boende som stöder personers funktionsförmåga och välmående (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2017 s. 66). Ett alternativ till stödboende är lägenhetsboende där personerna bor i en egen bostad intill andra personer med liknande behov av stöd och personal finns tillgänglig enligt behov (Kårkulla samkommun 2020 s. 19). En avgörande aspekt i minskande av utmanande beteende är hjälp och stöd uppbyggt på personens individuella behov som förbättrar personens livskvalitet. Detta är lättare att förverkliga i egen lägenhet än i gruppboende. (Fitzpatrick 2010) Förenta Nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning framhäver i artikel 19 att personer med funktionsnedsättning på samma sätt som andra har rätt att välja var och med vem de bor (Mahlamäki 2015 s. 5). Finlands socialvårdslag §21 (1301/2014) säger att boendeservice skall ordnas för dem som behöver hjälp eller stöd i boendet eller ordnandet av boende. Även i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda §2 (1977/519) står det att en person med IF har rätt till bostad för att på så sätt anpassa sig i samhället.

Denna studie fokuserar på personer med IF som kan ha benägenhet till utmanande beteende. Enligt mina egna erfarenheter från arbetslivet behöver personer med utmanande beteende särskilda lösningar i boendefrågor och det har ansetts att personer inte kan bo på ett visst ställe på grund av brister i fysisk miljö eller brist på personal. Personer med utmanade beteende behöver bo på platser där miljön är anpassad och trygg samt att professionella har kunskaper i utmanande beteende. Enligt mina egna erfarenheter är det brist på sådana boendeformer och personernas individuella behov blir inte alltid bemötta. Denna studie har fått sin början av eget intresse men Kårkulla samkommun fungerar som samarbetspartner och kommer att använda studiens resultat för utvecklande av sin verksamhet. Kårkulla ger olika former av service för personer med funktionsnedsättningar i 33 kommuner i Svenskfinland. Kommunerna köper servicen av Kårkulla. (Kårkulla samkommun 2019)

Målsättningen med studien är att hjälpa professionella inom funktionshinderområdet att ytterligare utveckla planering av boendeservice för personer med IF och utmanande beteende. Studien kan vägleda hur professionella kan stöda personer med IF och benägenhet till utmanande beteende så personerna har en möjlighet att bo i egen bostad.

2 BAKGRUND

I detta kapitel beskrivs studiens centrala begrepp, tidigare forskning och de teoretiska aspekterna. Begrepp som förklaras är intellektuell funktionsnedsättning (IF), autismspektrum, utmanande beteende, stödboende och lägenhetsboende eftersom studien behandlar dessa ämnen och begreppen framkommer frekvent. Till tidigare forskning har det valts sådant som tidigare studerats kring särskilda lösningar för personer med IF och utmanande beteende i boende. Teoretisk referensram i studien består av begreppen delaktighet och personcentrerad planering (PCP) eftersom personer med IF behöver få vara delaktiga i sina egna ärenden samt livs- och boendeplanering behöver utgå från individerna själv.

2.1 Centrala begrepp

Intellektuell funktionsnedsättning hos en person betyder att personen kan behöva mer tid att lära sig nytt, förstå samt uttrycka känslor och tankar. Personer med IF kan behöva hjälp och stöd av andra människor i sitt vardagliga liv. IF kan bero på olika orsaker - det kan handla om en kromosomförändring, fosterskada eller skada som uppkommit vid födseln. Olyckor och sjukdomar under livet kan också leda till IF. Andra funktionsnedsättningar så som autismspektrum, rörelse-, hörsel- och synnedsättning kan finnas tillsammans med IF. Svenska begreppet och definitionen intellektuell funktionsnedsättning är fastslagen av Sveriges Socialstyrelse. (FDUV)

Autismspektrum är en neurobiologisk störning i centrala nervsystemet som påverkar hur personen kommunicerar och interagerar med andra samt hur personen tolkar sinnesintryck från omgivningen. Autism märks oftast då barnet börjar lära sig interaktionsförmågor. Personer inom autismspektumet kan vara över- eller underkänsliga för ljud, ljus, beröring, lukter, smaker och färger. Känneteckande är även stresskänslighet. Personer inom autismspektrum har ofta styrkor som exempelvis att märka detaljer, god koncentration mot egna intresseområden samt känslor för vad som är rätt. I Världshälsoorganisationens (WHO) internationella sjukdomsklassifikation (ICD) ingår följande diagnoser i autismspektrum; autism, Aspergers syndrom, Retts syndrom, annan desintegrativ störning i barndomen och atypisk autism. År 2022 kommer de separata diagnoserna att försvinna och begreppen ersätts med en övergripande diagnos 'autismspektrumstörning'. (Autismiliitto)

Utmanande beteende uppstår då personens beteende och omgivning inte passar ihop. Som begrepp handlar utmanande beteende om att mot en annan person utöva direkt fysiskt eller psykiskt våld, hot av våld eller aggressivitet. Det kan också handla om att skada sig själv eller materiell miljö. Även socialt opassligt beteende, passivitet eller upprepande beteende kan ses som utmanande. Utmanande beteende bör inte ses som ett problem eller som en egenskap hos personen utan det handlar om att samspelet mellan person och omgivning inte går hand i hand. Begreppet är svårt att precisera eftersom utmanande beteende är förknippat med situationen det uppkommer i. Utmanande beteende är tecken på att personen inte får sina behov tillgodosedda eller är ett resultat av

att personen inte förstår sin omgivning eller omgivningen inte förstår personen. Utmanande beteende kan förebyggas genom att omgivningen skapar lösningar som gör att personen kan leva ett tillfredställande liv. (Autismiliitto 2013, Socialstyrelsen 2015 s. 11)

Stödboende för personer med IF betyder att en myndig person med IF äger eller hyr en helt vanlig bostad (Kårkulla samkommun 2019). Med personen görs en serviceplan och en stöd- eller handledningsplan samt ett beslut för stödtjänsten för boende. Personen bör vara beredd att ta emot stödtjänster för boende. Personer som bor i egen bostad får stöd i att klara sig så självständigt som möjligt. Stödtjänster för boende ordnas från grupphem, socialhandledning eller stödbostadsarbetare. Stöd kan även ges digitalt i form av kontakt med professionella via en surfplatta. Stödbostaden fås genom att personen tillsammans med socialarbetaren gör en SAS-utvärdering (selvitys, arviointi, sijoitus) och serviceplan. Personen kan av en annan person få stöd i följande delområden; måltider, hushållsarbeten, hygien, hälsovård och medicinering, personliga ärenden, aktiviteter till dagen, ekonomi samt fritidsverksamhet. (Helsingfors stad) Då det är frågan om en hyresbostad ägs den ofta av kommunen eller annan tjänstproducent. Personen gör antingen själv eller med hjälp av anhöriga eller professionella ett hyreskontrakt med hyresgivaren. Det stöd som personen får av kommunen är för personen kostnadsfritt (FDUV, THL 2019). Om det behövs görs förändringar i bostaden kan personen ansöka om ekonomiskt stöd. Personen som bor på hyra kan få bostadsstöd från Folkpensionsanstalten. Formen av stöd beror på personens individuella behov. Stödet kan ordnas i form av personlig assistans, hemvård, serviceproducent (exempelvis Kårkulla), hemsjukvård eller i samarbete med specialistsjukvård. Personlig assistans är också en viktig stödform då det handlar om stödet utanför hemmet och upprätthållandet av sociala kontakter. Även frivilligarbete kan fungera som en stödform. Svårt handikapp bör inte vara ett hinder för att bo i egen bostad utan även då kan det ordnas stöd och hjälp till hemmet. Bostaden kan vara belägen i ett vanligt bostadsområde eller i anslutning till ett gruppboende. Personer som bor nära ett grupphem har ofta tillgång till gemensamma utrymmen vilket kan minska på känslan av ensamhet. (Verner 2020, FDUV)

Lägenhetsboende betyder att en person bor i en bostad som ligger i en byggnad där även andra brukare bor samt att personal finns tillgänglig dygnet runt. I denna form av boende

har personerna oftast tillgång till utrymme för gemensam samvaro. Personen hyr bostaden och står för boendekostnaderna. Denna form av boende ordnas så personen får öva på självständighet och olika färdigheter för att kunna flytta till mer självständigt boende då hen känner sig redo för det och det hittas passande alternativ. (Kårkulla samkommun 2020 s. 19)

2.2 Lösningar som minskar utmanande beteende

Nedan presenteras tidigare forskning som är relevanta för studien eftersom de behandlar vilka särskilda lösningar personer med IF och utmanande beteende behöver i sitt boende. Tidigare forskningen består av 5 nationella och 12 internationella studier som behandlar särskilda lösningar som minskar utmanande beteende. Det är avgörande att utmanande beteende kan förebyggas eller fås att upphöra för att boende är tryggt både för personen själv och för professionella. Det var en utmaning att hitta studier som handlade om utmanande beteende specifikt i stöd- och lägenhetsboende. Därför har det inkluderats även sådana studier som är gjorda i gruppboende. En artikel handlar även om stödboende för personer med psykisk ohälsa.

Litteraturen har hämtats ur databaserna Google, ABI/INFORM Global, HELDA, EBSCO, Theseus, Sage och Google Scholar. Information har även hämtats ur Veneri.net och ett artikeltips har forskaren Hannu Vesala gett via e-post. Två forskningar är hittade ur källlitteraturen i andras studier. Sökord som använts är Utmanande beteende, challenging behaviour AND intellectual disability AND housing, kehitysvamma + haastava käyttäytyminen + asuminen, autism AND (challenging behavior) AND housing, (challenging behaviour) AND accomodation AND housing, challenging behaviour AND environmental factors, challenging behaviour AND independent living, haastava käyttäytyminen + tukiasuminen, supported housing AND intellectual disability AND challenging behaviour, annan särskilt anpassad bostad + sverige, asumisen vaihtoehtoja, Supported housing AND intellectual disability AND challenging behaviour, utmanande beteende i hemmet, management of challenging behaviors ”supported housing”. Tabell över informationssökning (tabell 1) och inkluderade studier (tabell 2) finns som bilagor i slutet av denna studie.

Lösningar angående fysisk miljö

I hälften av studierna (Socialstyrelsen 2015, Jenkins et al. 2014, Mietola et al. 2013, Pitkänen et al. 2015, Kinnaer et al. 2016, Socialstyrelsen 2018, Hannukainen et al. 2019, Nyholm et al. 2019, Björne et al. 2012) framkom det att särskilda lösningar i fysisk miljö minskar utmanande beteende. Överhuvudtaget satsas det på för personer med IF att hitta bostäder på lugna och trygga bostadsområden (Pitkänen et al. 2015 s. 67-71).

Begriplig miljö

Miljön i hemmet bör vara utformad så att personen kan orientera sig, förstå var olika aktiviteter sker samt var olika saker finns. Miljön bör vara genomtänkt för att minimera olika stressfaktorer och minska sensorisk överbelastning. Den fysiska miljön kan antingen underlätta eller hindra personens delaktighet och aktivitetsutförande. Viktigt är att personen inte på grund av miljön blir desorienterad, frustrerad eller stressad. Miljön bör vara sådan att personen känner sig trygg, aktiv och delaktig – då finns det utrymme för personen att på ett bättre sätt utnyttja sina egna styrkor. Det krävs ofta kognitiva anpassningar av miljön för att personen skall begripa sig på sin miljö. Ju större kognitiva svårigheter personen har, desto bättre bör miljön vara anpassad för personen så det inte går mycket energi åt till att försöka förstå sig på obegriplig miljö. Kognitivt stöd kan handla om specialdesignade produkter eller anpassningar i den fysiska miljön som kan minska den kognitiva belastningen. Ett kognitivt stöd kan exempelvis vara en bild på en toalett som finns på toalettdörren. (Socialstyrelsen 2015 s. 33-34, Socialstyrelsen 2018 s. 32)

Utformning av utrymme

Personer med autism och utmanande beteende kan uppskatta att ett stort utrymme är indelat i mindre delar samt att det är tydligt att olika aktiviteter utförs i olika utrymmen. (Mietola et al. 2013 s. 89, Kinnaer et al. 2016 s. 193) Exempelvis kan en öppen enrummare delas in i mindre utrymmen med hjälp av möbler eller material så det för personen är lättare att begripa sig på utrymmena (Hannukainen et al. 2019 s. 144-145). Eftersom behoven är individuella kan någon annan gilla ett stort och öppet utrymme för att kunna se sin omgivning och förutse situationer. Ett öppet utrymme kan vara passande då en person har lust att dra sig åt sidan utan att behöva vara isolerad från andra människor. (Kinnaer et al. 2016 s. 193) Förändringar i fysiska miljön utgående från personens individuella behov har en positiv inverkan både på personen själv och den professionella som

hjälp personerna eftersom det är lättare att utföra praktiska uppgifter i anpassad miljö (Jenkins et al. 2014 s. 148).

Materialval

Valet av material är en särskild lösning i fysisk miljö. Om en person till exempel slår sitt huvud i väggen eller kastar föremål kan kakel och klinker förvärra situationen. Dessutom påverkas ljudet i utrymmen med dessa material. Ett golv som blivit halt av vatten i badrummet kan vara farligt både för personen själv och den professionella. (Björne et al. 2012 s. 67)

Fri från andra människor

En lösning är även att planera miljön sådan att en person med utmanande beteende inte oförväntat behöver mötas med andra människor eller tvingas vara i social interaktion (Mietola et al. 2013 s. 55, 89). Det är en fördel om personen kan lämna sitt hem utan att måsta passera utrymmen där det vistas andra människor. Utrymmen bör generellt vara utformade så både personen själv och den professionella har utrymme att ta sig åt sidan om det behövs. Personen skall inte behöva känna sig inträngd av den professionellas närhet i utrymmet de befinner sig i. (Björne et al. 2012 s. 66)

Inre upplevelse

Den fysiska miljön är inte alltid en objektiv upplevelse som i förväg går att planera och utforma. För personer med autism kan till exempel greppet om ett räck ge trygghet då personen förlorar uppfattningen av egen kropp. Det kan också handla om att en kran i hemmet är det trygga och bekanta som lugnar ned då omvärlden känns svårhanterad. Den fysiska miljön kan upplevas som en skyddsplats som berör personens inre och identitet. (Kinnaer et al. 2016 s. 193-194)

Lugn ljudmiljö

Lugn ljudmiljö kan minska utmanande beteende (Socialstyrelsen 2015 s. 35). Element i bostaden som kan påverka personens lugn är material, akustik och också användning av teknologi. (Hannukainen et al. 2019 s. 148-181) Lägenheter bör ha en bra ljudisolering - exempelvis bör de inte ligga intill en tvättstuga vars ljud kan störa. Också materialvalet i lägenheten bör vara sådana att de inte intensifierar olika ljud. Även hög takhöjd kan

orsaka klang som kan vara en jobbig hörselupplevelse. (Björne et al. 2012 s. 65) Överbelastning av sinnesupplevelser kan vara en orsak till oönskat beteende. Då miljön är fri från störande sinnesintryck kan personen återhämta sig snabbare och därmed bättre använda sina resurser. (Hannukainen et al. 2019 s. 13)

Tydliga synupplevelser

Personer som är känsliga för sinnesupplevelser kan behöva tydliga synupplevelser. Synintryck kan vara påfrestande – det kan exempelvis vara svårt att urskilja enskilda saker i en råddig miljö eller svårt att se klart om ett ljusrör blinkar ovanför. Personer med känslighet för sinnesupplevelser kan gilla att belysningen i hemmet är justerbar – både av naturligt och konstgjort ljus (Nyholm et al. 2019 s. 37 - 38). Om en person lätt reagerar på förändringar kan en trasig lampa orsaka stress (Björne et al. 2012 s. 65). Rutor i golvet kan skapa en illusion av hål eller nivåskillnader som inte finns (Socialstyrelsen 2015 s. 35). Djupseende eller seende i sidled kan vara påverkat vilket gör att det kan vara svårt att röra sig på randiga golv eller större fria utrymmen utan visuellt stöd. Ett visuellt stöd kan till exempel vara tydligt markerade dörrkarmar. (Björne et al. 2012 s. 66)

Lösningar angående professionellas kunnande

I majoriteten av studierna (Socialstyrelsen 2018, Koskentausta et al. 2013, Cox et al. 2014, Björne et al. 2012, Macpherson et al. 2012, Beadle-Brown et al. 2012, Jenkins et al. 2014, Mietola et al. 2013, Pitkänen et al. 2015, Kinnaer et al. 2016, McCarron et al. 2019, Mansell 2007, Hannukainen et al. 2019, Nyholm et al. 2019) framkom det att kunniga och utbildade professionella kan stöda personer så utmanande beteende minskar. Att professionella har rätt kompetens är en förutsättning för god kvalitet i stöd, service och omsorg (Socialstyrelsen 2018 s. 54). Professionella bör få utbildning i att bemöta utmanande beteende och känslor som uttrycks starkt (Macpherson et al. 2012 s. 389). Nedan uppräknas punkter som enligt studierna är viktiga i arbete med att stöda personer med utmanande beteende.

Fungerande kommunikation

Professionella bör kunna möjliggöra en fungerande kommunikation för att personen skall känna sig trygg och därmed inte behöva agera utmanande. Personer med

kommunikationssvårigheter bör ha möjlighet till individuellt anpassad Alternativ och Kompletterande Kommunikation (AKK) för att öka möjligheterna till lyckad kommunikation. Även om personen kan tala är det bra med olika alternativ av stöd i kommunikationen så förståelsen blir säkrare. Professionella bör själv använda AKK som stöd i tal då de kommunicerar med personer med kommunikationssvårigheter. (Socialstyrelsen 2018 s. 36-37)

Tydliggörande pedagogik

En person kan agera utmanade på grund av att hen inte förstår händelser och aktiviteter och blir därför frustrerad. Då är en lösning att professionella med hjälp av tydliggörande pedagogik kan stöda personen att förutse och förstå tillvaron. Tydliggörande pedagogik kan till exempel vara ett visuellt schema som tydliggör dagen och dess aktiviteter. (Socialstyrelsen 2018 s. 37) Att satsa på förutsägbarhet – det vill säga att personen vet vad som kommer att hända, kan förebygga utmanande beteende (Koskentausta et al. 2013).

Beaktande av hälsa och funktionstillstånd

Om en person beter sig utmanande bör professionella kunna överväga om det beror på att personen känner smärta eller obehag. Att hjälpa till att reda ut om personen har hälsoproblem och få hen till hälsovård är viktigt i stödboende. (Socialstyrelsen 2018 s. 37) Även fysisk aktivitet kan minska utmanande beteende. Fysisk ansträngning leder till trötthet och positiva signalsubstanser som kan lugna personen. Professionella bör stöda personen utgående från hens önskemål och förutsättningar att regelbundet utöva fysisk aktivitet. (Socialstyrelsen 2018 s. 48) Professionella bör överlag ha kunskap om personens funktionstillstånd och hälsa samt vilka konsekvenser funktionsnedsättningen kan ha. Då den professionella har kunskap och förståelse om personens tillstånd kan hen bättre ge rätt stöd i vardagen och därmed förebygga utmanande beteende. (Socialstyrelsen 2018 s. 54) Också det att professionella känner till vilka kunskaper personen har och därmed inte har för stora krav på personen kan minska utmanande beteende. En uppföljning av personens beteende kan ge svar på vilka faktorer som orsakar eller upprätthåller utmanande beteende. (Koskentausta et al. 2013).

Aktivt stöd

Aktivt stöd kan minska utmanande beteende och stödet kan handla om att stöda personen att delta i meningsfulla aktiviteter (Cox et al. 2014 s. 71-72). Aktivt stöd ökar personers kunskaper att klara av vardagligt liv i och med att professionella ger mera möjligheter att pröva på nya saker. Då personer får stöd i att delta i aktiviteter kan det även leda till att personerna blir socialt aktivare. Både professionella och personerna själv kommunicerar mer med varandra då professionella handleder personer att utföra sysslor själv. Personerna själv kan ta mer kontakt med professionella då de känner att de har något intressant att tala om. Det att professionella ger mer stöd åt personer kan resultera i att personerna känner mer engagemang i sina uppgifter. Då professionella är i mera kontakt och ger mer möjligheter till olika aktiviteter blir personerna de arbetar med aktivare. Detta kräver nödvändigtvis inte direkt hjälp av professionella, utan enbart handledning eller förslag. Aktivt stöd gör att personer får nya inblickar i vad det finns för aktiviteter som kunde intressera dem. Då professionella stöder personerna att delta i olika aktiviteter minskar personernas behov att syssla med självstimulerande beteende som även kan ses som utmanande beteende. (Beadle-Brown et al. 2012 s. 302-305)

Respekt för individuella behov

Lösningar utgående från individuella behov minskar utmanande beteende. Förändringar som görs i hemmet utgående från personens behov skapar mer tillfredsställelse för personen och därmed bättre livskvalitet. Om förändringar i hemmet är individuellt anpassade kan de ge nytta på både social och ekonomisk nivå både för personen själv, professionella och hela organisationen. (Jenkins et al. 2014 s. 141, 148-149) I Finland understryker ARA (Finansierings- och utvecklingscentralen för boende av grupper med särskilda behov, nu förtiden STEA Social- och hälsoorganisationernas understödscentral) att utredningar inför boendeprojekt för grupper med särskilda behov bör göras utifrån personernas individuella behov (Mietola et al. 2013 s. 87). Det att åsikterna hos personer med autism tas i beaktande på ett genuint sätt minskar utmanande beteende (Pitkänen et al. 2015 s. 15). I utformning av hem bör det tas reda på personers individuella önskemål och åsikter eftersom alla har individuella behov (Kinnaer et al. 2016 s. 193-194, Hannukainen et al. 2019 s. 144-145). Om personers individuella behov inte tas i beaktande påverkas livskvaliteten negativt – däremot ger lokala och individuella boendalternativ god livskvalitet (McCarron et al. 2019 s. 12, Mansell 2007 s. 16). En grundlig och mångsektoriell utredning av personens individuella behov bör göras innan personen flyttar till ett hem. Då

personen själv är i centrum av planerande och det reds ut individuellt behov av stöd och önskemål ökar möjligheterna för ett tillfredsställande liv. Detta leder till att personen får leva ett liv som ser ut som hen själv och utmanande beteende minskar. (Koskentausta et al. 2013)

Självbestämmanderätt

Självbestämmanderätten ökar då individuella behov tas i beaktande (Pitkänen et al. 2015, Kinnaer et al. 2016, Socialstyrelsen 2018, Koskentausta et al. 2013, Hannukainen et al. 2019, Cox et al. 2014, Björne et al. 2012, Beadle-Brown et al. 2012). Då personer får vara med och bestämma i saker som har med deras boende att göra ökar deras självbestämmanderätt (Pitkänen et al. 2015 s. 51). Personer med autism som har svårt att bearbeta händelser i omgivningen känner att det egna hemmet är stället de har kontroll över – ingen annan kan komma och göra oförväntade förändringar (Kinnaer et al. 2016 s. 193-194). Det att personen får uppleva privatliv och säkerhet i sitt hem är grunden till återhämtning (Hannukainen et al. 2019 s. 181). Självbestämmanderätten och också säkerheten ökar då arbetssätt och planering utgår från individuella behov (Koskentausta et al. 2013). Då personen får stöd i att göra egna val samt komma fram med önskemål och behov ökar självbestämmanderätten (Cox et al. 2014 s. 71-72, Beadle-Brown et al. 2012 s. 302-305). Tvärtemot detta kan en känsla av stress uppstå då exempelvis personer med autism hamnar oberoende av deras vilja eller kontroll vara i interaktion med andra människor (Björne et al. 2012 s. 66).

Ledningens ansvar

Det är ledningens ansvar att det i hemmet för personer med utmanande beteende ordnas särskilda lösningar (Socialstyrelsen 2015, Jenkins et al. 2014, Björne et al. 2012, Macpherson et al. 2012, Beadle-Brown et al. 2012). Den som har ansvar av verksamheten bör se till att miljön är utrustad med kognitivt stöd så det hjälper personen att begripa sig på sin omgivning (Socialstyrelsen 2015 s. 34). Ledare i boendeservice bör ha vetenskaplig kunskap om lyckade lösningar i hem för personer med IF (Jenkins et al. 2014 s. 154-153). Det är hela organisationens uppgift att ställa upp tydliga mål, utbildning och handledning för professionella och närvarande ledare så arbetstrivseln hos professionella upprätthålls. Det är inte bara den som arbetar närmast personen med utmanande beteende som har ansvaret utan hela organisationen bör ha ett gemensamt mål för att minska utmanande

beteende. (Björne et al. 2012 s. 68-70) Istället för att ordna utbildning för enskilda personer som arbetar i olika hem bör utbildningen ordnas för hela personalgrupper (Macpherson et al. 2012 s. 389). Utbildning ordnat av organisationen och ledningen upprätthåller professionellas motivation till arbete (Beadle-Brown et al. 2012 s. 305).

Lösningar angående formen av stöd

I de flesta studierna (Jenkins et al. 2014, Pitkänen et al. 2015, Nyholm et al. 2019, Björne et al. 2012, Mietola et al. 2013, Pitkänen et al. 2015, Larson et al. 2012, Mansell 2007, Felce et al. 2011, Socialstyrelsen 2018) framkom det att särskilda lösningar är hurudan form av stöd det ges till personer med utmanande beteende. Stödet bör vara anpassat i levande situationer samt att personen får stöd både i och utanför hemmet.

Anpassat stöd i levande situationer

Lösningar i personens hem bör vara sådana att de är möjliga att anpassa i levande situationer (Jenkins et al. 2014, Pitkänen et al. 2015, Nyholm et al. 2019, Björne et al. 2012). Det är bra om det går att exempelvis göra förändringar i fysiska utrymmen enligt behov (Nyholm et al. 2019 s. 37-38). En person skall inte behöva flytta bort från sin fysiska eller sociala miljö utan förändringarna bör göras i hemmet (Jenkins et al. 2014 s. 148-149). Personen bör få bo i sin bostad även om behovet av stöd ökar eller minskar och inte behöva flytta från ett hem till ett annat på grund av att tjänsterna inte besvarar behovet (Pitkänen et al. s. 67-71, Mansell 2007 s. 16). Utmanande beteende är inte en orsak till att en person inte kan bo på ett ställe utan hemmet bör anpassas eller vara möjligt att anpassa för personens behov (Björne et al. 2012 s. 68-70).

Stöd i och utanför hemmet

Personer med utmanande beteende behöver hjälp både i och utanför hemmet (Mietola et al. 2013, Pitkänen et al. 2015, Larson et al. 2012, Mansell 2007, Felce et al. 2011, Socialstyrelsen 2018). Då personen bor i formen stödboende kan hen få den hjälp och stöd hen behöver till hemmet av ett team assistenter - även stöd dygnet runt kan ordnas såhär. Personer med utmanande beteende kan få stöd av två människor samtidigt – antingen en del av dagen eller hela tiden. Personer med utmanande beteende kan behöva stort personligt utrymme och ett större antal professionella som hjälper hen. (Mietola et al. 2013 s.

55, 89) Stöd utanför hemmet handlar om att få personen delaktig i omkringliggande gemenskap. Detta ses som att själva boendet och servicen personen får är två skilda saker. (Pitkänen et al. 2015 s. 67-71) Utbetalning av personlig budget är av viktig betydelse då det planeras boende för personer med utmanande beteende (Mansell 2007 s. 16). Personer med IF kan bo i egna bostäder i närheten av ett dygnet runt-grupphem varifrån professionella sedan kan gå till bostäderna och erbjuda stöd och hjälp. (Pitkänen et al. 2015 s. 14-15) Personer med utmanande beteende kan i sitt vardagliga liv behöva mer stöd och uppmärksamhet av professionella. Då personer får det stöd de behöver har de samma utgångspunkter och möjligheter som personer som inte har utmanande beteende för sociala aktiviteter, samhällsaktiviteter och hushållssysslor. Det krävs att behovet av stödet och hjälpen blir bemött för att dessa personer skall kunna delta i olika aktiviteter. (Larson et al. 2012 s. 244, Felce et al. 2011) Personer behöver även få bo nära sin familj och vänner samt få stöd i att upprätthålla och skapa nya sociala kontakter (Mansell 2007 s. 16, Socialstyrelsen 2018 s. 37).

Sammanfattning

Sammanfattningsvis tyder tidigare forskning på att särskilda lösningar i miljön, i professionellas kunnande och arbetssätt samt lösningar i formen av stöd minskar utmanande beteende i boende.

Lösningar i miljön handlar om att fysiska miljön bör vara sådan att personen förstår sig på den, att utformningen av utrymmet är individuellt anpassat, materialvalen är genomtänkta, att miljön är fri från andra människor - men också att den fysiska miljön kan skapa en inre upplevelse som inte i förväg går att planera och utforma. Miljön bör även vara fri från störande sinnesintryck så som ljud- och synupplevelser. Personen bör förstå var saker och ting finns samt var olika aktiviteter utförs. Begriplig miljö minskar stress och frustration hos personen - vilket ökar personens delaktig. Utrymmen kan vara tydligt indelade i mindre utrymmen med hjälp av möbler och material samt att det är tydligt var olika aktiviteter utförs. Någon kan ändå gilla ett stort och öppet utrymme som ökar förutsägbarhet av situationer. Fysisk miljö bör alltså vara individuellt anpassad. Materialval i utrymmena bör vara sådana att de inte orsakar höga ljud eller fara i form av exempelvis halt golv. Miljö och omgivning bör vara sådan att det inte oförväntat kommer andra människor

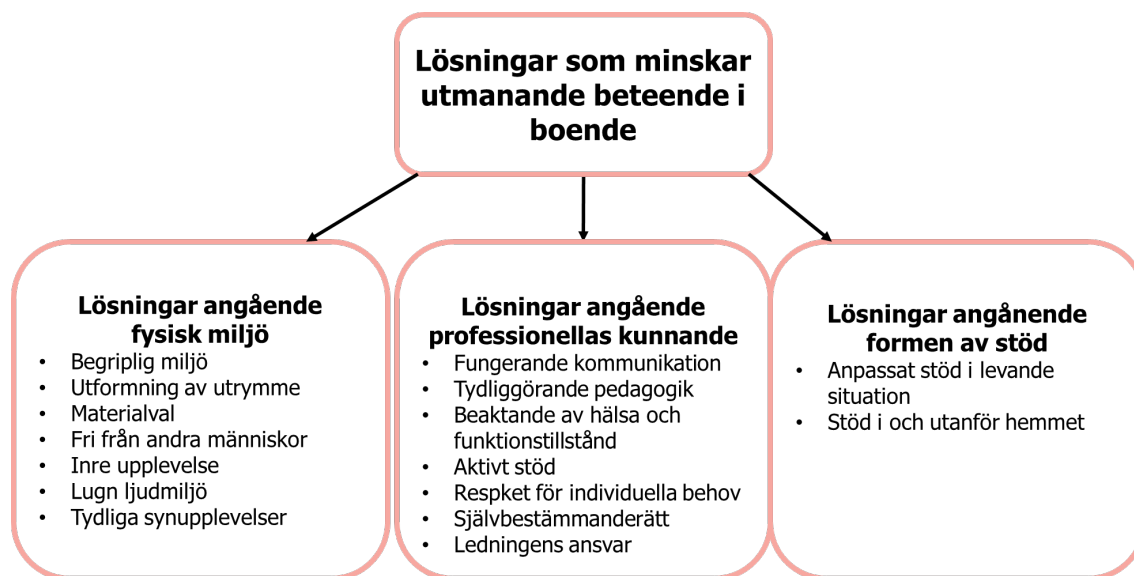
emot – en person med utmanade beteende kan behöva stort personligt utrymme. Den fysiska miljön är inte alltid en objektiv upplevelse. En person kan känna bekant trygghet av kranen i det egna hemmet då omvärlden känns svårhanterad. Utmanande beteende kan minska då ljudmiljön är lugn samt att synupplevelser är tydliga.

Lösningar i professionellas kunnande som kan minska utmanande beteende är arbetssätt, respekt för individuella behov och självbestämmanderätt samt att ledningen har ansvar för gemensamma målsättningar. Arbetssätt handlar om fungerande kommunikation, tydliggörande pedagogik, beaktande av hälsa och funktionstillstånd samt aktivt stöd. Professionella bör möjliggöra fungerande kommunikation samt ha kunskaper i att använda alternativa kommunikationsmedel. Tydliggörande pedagogik hjälper personen att förstå och förutse händelser och aktiviteter. Utmanande beteende kan bero på smärta eller att omgivningen har för stora förväntningar på personen och därför bör professionella lägga märke till dessa poäng. Att få personen att aktivt delta i aktiviteter kan minska utmanande beteende. Då boendelösningar görs utgående från individuella behov kan utmanande beteende minska och livskvaliteten öka. Självbestämmanderätten ökar då individuella behov beaktas och detta gör att personen känner att hen har mer kontroll över sitt eget liv. Det är hela organisationens och ledningens ansvar samt mål att minska utmanande beteende i boende.

Lösningar i formen av stöd handlar om att stödet är anpassat i levande situationer samt att stöd erbjuds både i och utanför hemmet. Det bör vara möjligt att vid behov göra förändringar i hemmets fysiska utrymmen. En person skall inte behöva flytta om behovet av stöd ändrar utan stödet skall vara anpassat till den situation och det stället personen bor på. Stödet personen behöver i sitt hem kan komma från ett team assistenter – vid behov dygnet runt eller av två assistenter samtidigt. Stöd utanför hemmet handlar om att få personen delaktig i omkringliggande gemenskap samt att personen får stöd i att upprätthålla och skapa sociala kontakter.

Ovan nämnda särskilda lösningar kan minska utmanande beteende och är en förutsättning för att livskvaliteten hos personerna skall vara god samt att boende är tryggt både för personen själv och för professionella. Det visade sig att det finns uttömmande tidigare forskning på vilka särskilda lösningar som överlag behövs i boende med personer med IF

och utmanande beteende. I de forskningar som handlade om stödboende fick personer med utmanande beteende knapp uppmärksamhet. Därmed är det viktigt att ytterligare studera hurdana särskilda lösningar det behövs specifikt i stöd- och lägenhetsboende för personer med utmanande beteende. Det behövs mer pilotprojekt där det prövas olika individuellt planerade boendeformer för personer med utmanande beteende (Hintsala & Mietola 2013 s. 53).

Figur 1. Lösningar som minskar utmanande beteende.

2.3 Teoretisk referensram

Teoretiska begrepp som denna studie stöder sig på är delaktighet och personcentrerad planering. Begreppen är relevanta för studien eftersom personer med IF bör få vara delaktiga i sina ärenden både i vardagen och i planering av boende. Delaktighet förstärks då vardaglig handledning och planering av boende är personcentrerat.

Delaktighet

Delaktighet tryggas av självständigt boende och därför är begreppet relevant för denna studie. Delaktighet främjas då en person får en utredning av hurudan service hen behöver, att personen får begriplig information samt stöd i att göra egna beslut, att personen får välja hemort samt att personen får välja sin sociala gemenskap.

Delaktighet innebär utredning av servicebehovet

En person bör ha möjlighet att välja i hurudan verksamhet hen deltar och vilka tjänster hen använder – det vill säga göra personen delaktig i sin serviceplan (THL 2020, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2016 s. 65). Personen bör få vara delaktig då det reds ut vilket behov av service personen har. Utredningen av servicebehovet börjar med att personen kontaktar den egna socialarbetaren. Redan innan kontaktandet av socialarbetare behöver personen få information om vilka alternativ av service det finns och hur personen skall gå till väga för att komma i gång med processen. Gällande delaktighet är det viktigt att personen inte själv behöver veta vad hen behöver utan det är en professionell som berättar om alternativ och ger information. Det är också viktigt att personen får information om varför en utredning gällande servicebehov görs och vad det har för betydelse för personen själv. I socialvårdslagen är det fastställt att personens självbestämmanderätt bör respekteras och att personen får information om hurudana alternativa former av service det finns. (Mantere et al. 2019 s. 27) Delaktigheten vore starkare om personer med IF och deras anhöriga fick jämlika möjligheter att få tjänster (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2016 s. 65)

Efter kontaktandet av socialarbetare ordnas det möte där utredning av servicebehov behandlas. Inför mötet bör en professionell sätta sig in i personens ärenden, se till att platsen där man träffas är tillgänglig samt att kommunikationen är förståelig för alla deltagare. Delaktigheten ökar då personen med IF själv får påverka var mötet skall ordnas. Det är

också bra att det är boklat tillräckligt med tid för mötet. Det är viktigt att det finns mångprofessionell kunskap i mötet och dessutom erfarenheter från människor som står personen nära. Personen bör ha möjlighet att bjuda med människor som hen anser att är av betydelse i hens liv och under mötet. (Mantere et al. 2019 s. 27-28)

Under själva mötet kan det användas olika arbetsmetoder som hjälper personen att reda ut egna önskemål och behov. Under mötet skriver professionella ner viktiga punkter i klientdatasystemet. Delaktighet främjas då den professionella läser högt vad som skrivs i personens klientdatasystem eller att personen får utprintat texten så hen kan be om eventuella tillrättelser. Det att mötet blir noggrant nerskrivet tryggar både personens och den professionellas rättssäkerhet samt att klientprocessen blir synlig för personen själv. (Mantere et al. 2019 s. 29)

Delaktighet innebär tillgång till begriplig information samt stöd i att göra beslut

Personer med IF bör få mer information om deras rättigheter och möjligheter till tjänster. Information och ärenden bör framföras som på ett sätt som förstås av personerna själv. (Harjajärvi 2015 s. 102) Detta kunde lyckas om personer med IF hade bättre tillgång till alternativa kommunikationsmedel samt att professionella hade kunskaper i att använda kommunikationsmedlen (Sosiaalija terveysministeriö 2016 s. 65). Under mötet där det reds ut personens behov av service är det bra att personen får förhandsmaterial i text och/eller bild gällande mötet för att kunna förbereda sig. En annan person kan gå igenom förhandsmaterialet med personen så hen förstår vad det innehåller. Rent av det att personen får ett brev själv är av viktig betydelse - oberoende om hen förstår innehållet eller ej. Om det behövs kan samma brev skickas till personens anhöriga. Brevet som personen får bör ändå vara formulerat på ett sådant sätt att personen kan ha möjlighet att förstå innehållet. Det kan handla om att texten är lättförståelig och att det finns bilder på exempelvis deltagande personer eller platsen där mötet ordnas. Om personen behöver hjälp i att förstå vad brevet och mötet handlar om bör hen få hjälp av andra människor. Det att personen i lugn och ro tillsammans med andra människor får förbereda sig inför nätverksmötet ökar möjligheterna för att personens egen röst blir hörd. Alternativa kommunikationsmedel skall utnyttjas under mötet om det är något som personen behöver. (Mantere et al. 2019 s. 28)

Personer med IF bör få vara mer delaktiga i frågor gällande eget liv och boende. Detta kan lyckas genom att öka stödet i att fatta beslut. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2016 s. 65) Det krävs lyhördhet av professionella att få fram en persons önskemål samt ge stöd i att fatta beslut (Cederlund & Berglund 2014 s. 57). Professionellas uppgift är inte enbart att i hemmet göra hushållssysslor tillsammans med personen och understöda självständighet utan på sidan av detta är det viktigt att uppmuntra personen att delta, lyckas och göra egna beslut - dessa stöder personens välmående (Sillanpää & Hintsala 2020 s. 42). Då personens styrkor och kunskaper reds ut är det viktigt att koncentrera sig på de positiva sidorna istället för svårigheterna. Då personen känner att hen lyckas känner hen också större möjlighet att påverka sitt eget liv. Då en person gör egna val och beslut lär hen sig att ta ansvar över sitt liv. Att göra egna beslut lär en också att känna till vad som är viktigt för en själv. Om en person enbart gör som andra önskar kan det leda till psykiskt illamående och då lär sig inte personen att hålla i sina egna rättigheter. Då det handlar om att göra egna val och beslut är det bra att hjälpa personen att fundera på när och var vissa saker händer. Hur händer saker och i vilken takt? En person har möjlighet att göra egna beslut först när hen får information om olika valmöjligheter på ett sätt som hen förstår. Detta kan kräva en verklig upplevelse av de olika möjligheterna. Personen kan också behöva stöd i att grubbla över situationen – vilka alternativ finns i situationen och vad är följden av de olika besluten. (Sillanpää & Hintsala 2020 s. 43-44)

Delaktighet innebär val av hemort

Personer med IF bör ha möjlighet att välja var och med vem de bor. Kommunerna bör se till att personer själv alltid blir hörda då ärenden som gäller deras liv blir behandlade. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2016 s. 65, Karinen et al. 2016 s. 55) Om personer inte får välja var de bor uppfylls inte delaktighet. Personer med funktionsnedsättning kan vara bosatta någon annanstans än i egen hemkommun. De kan bo annanstans på grund av studier eller av att de övar på att bo bort hemifrån (asumisharjoittelu). Personer med funktionsnedsättning får knappa alternativ gällande boendemöjligheter och individuella behov får inte tillräckligt med hänsyn. För en person som behöver tjänster ersatta av skatteinkomster från samhället och kommunen är det svårt att smärtfritt byta hemkommun. Enligt lagen om hemkommun §3 (1994/201) kan hemkommunen vara annan än den där personen bor - om boendet varar i högst ett år. Ifall personen vill byta hemkommun till det ställe där hen är bosatt får hen ändå göra det. Då bör boendet i den nya kommunen

fortsätta i ett år eller mera. Det varför hemkommunen och boendeplatsen kan vara olika för personer med funktionsnedsättning beror ofta på att personen behöver sådana tjänster som hemkommunen köper från en tjänsteproducent i en annan kommun. Det vill säga att personen behöver en viss form av boende men eftersom det inte finns i hemkommunen är personen tvungen att flytta till en annan kommun. Då tas personens möjlighet att sätta rötter i sin egen hemkommun och sociala gemenskap bort. (Hakala 2014 s. 101-102, 107, Finlex)

Det bör alltså vara personens eget önskemål och val att välja boende. Bland det viktigaste i en flytt är att personen själv och anhöriga känner trygghet. Personen kan behöva hjälp i att förstå vad olika boendemöjligheter innebär. Då hjälper professionella och anhöriga att fundera ut vilka behov och önskemål personen har. I planering av boende gäller det för personen att fundera i vilken kommun och i hurudan miljö hen vill bo. Vilket slags hem vill personen bo i och med vem? Det är också viktigt att fundera på vad personen vill göra på fritiden. Dessutom är det bra att fundera på hurudana rum och utrymmen personen vill ha och hur de skall vara inredda. (Sillanpää & Hintsala 2020 s. 22-24)

Delaktighet innebär val av social gemenskap

Delaktighet handlar om att hjälpa en person att träffa andra människor med liknande intressen – att få vara en del av omkringliggande gemenskap. Att skapa och upprätthålla sociala kontakter är av de viktigaste uppgifterna då man vill hjälpa personer med IF att uppnå delaktighet i samhället. (Harjajärvi 2015 s. 71) Personen bör ha möjlighet att träffa sådana människor hen vill och tillhöra sådan gemenskap som passar hen själv. Personen behöver också få stöd i att kunna påverka sådant som känns viktigt. Personen bör känna att hen kan delta i viktiga handlingar samt dela värderingar och respekt med andra lika-sinnade människor - det vill säga känna att man gör någonting gemensamt gott. (THL 2020)

Social delaktighet stöder välmående eftersom det ger mer meningsfullhet i livet. Det ger bättre hälsa och livskvalitet. Människor har olika önskemål och behov och därför är det viktigt att reda ut personens nuvarande situation. (Sillanpää & Hintsala 2020 s. 42) Det är att respektera personens delaktighet då hen får rätt form av stöd i levande situationer. Till exempel bör stödet anpassas ifall personen får ny tidtabell på grund av en ny hobby.

(Harjajärvi 2015 s. 47-48) Frågor som det lönar sig att ta reda på är vilka människor det finns i personens liv och hur ofta hen träffar dem. Till hurdana grupper hör personen och känns dessa grupper bra eller inte bra? Hur vill personen spendera fritid och semester? På vilka ställen rör sig personen och känns dessa ställen rätt eller inte rätt? För den professionella är det viktigt att fungera som en koordinator i den sociala kretsen. Om det sociala nätverket är fungerande spelar inte servicesystemet den största rollen i personens liv. (Siljanpää & Hintsala 2020 s. 42-43) Då livssituationerna hos två olika personer med IF jämförts verkade det som om den personen med starkare och tätare social krets trivdes bättre och var nöjdare med sitt boende än vad den personen som hade bristfällig social krets gjorde. Personen med tät social krets verkade också anpassa sig bättre i boende än vad den andra personen gjorde. (Hakala 2014 s. 117-126)

Personer med IF behöver få vara mer delaktiga

Självbestämmanderätten och delaktigheten hos personer med funktionsnedsättning styrs huvudsakligen av hela servicesystemet. Även om det strävas efter att få fram personers självbestämmanderätt och delaktighet är det sist och slutligen professionella som väljer i vilken mån dessa uppfylls (Hakala 2014 s. 134). I dagens socialarbete är klientens roll och aktivitet ett viktigt mål. Det anses ändå att delaktighet hos personer med IF inte är tillräckligt – personer blir inte hörda i sina egna ärenden samt deras erfarenhetsexpertis utnyttjas inte. Även anhöriga till barn med IF anser att de inte får sin röst fram samt att de inte får den stöd de behöver. (Harjajärvi 2015 s. 12, 15) Områden där delaktigheten hos personer med IF och deras anhöriga borde förstärkas är tillräckligt individuellt stöd och mer samarbete med anhöriga. Personer med IF får inte tillräckligt med stöd för att nå självbestämmande, att komma fram med sin åsikt eller göra egna beslut. Olika sektorer, personer med IF och deras anhöriga bör utveckla samarbete och interaktion i planering av stöd och tjänster för att de bättre skall besvara individuella behov - också i levande situationer (Harjajärvi 2015 s. 102). Delaktighet kan handla om hur människor uppfattas av andra och hur detta påverkar enskilda personers utveckling. Det kan också handla om möjlighet att påverka normer och värderingar som finns bland människor. (Cederlund & Berglund 2014 s. 15) Samhällets bristfälliga inställning gentemot personer med IF kan påverka deras möjlighet till delaktighet vilket gör att de inte har likadana möjligheter som andra människor att göra egna beslut eller att de inte får tillräckligt med stöd i att göra beslut (Harjajärvi 2015 s. 22). Det är ett socialpedagogiskt förhållningssätt att se personen

som en samarbetspartner som känner till sitt eget liv och därmed lyfta fram och utnyttja personens positiva resurser och kunskaper. (Cederlund & Berglund 2014 s. 53 – 57) I Förenta Nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning understryks det att personer med funktionsnedsättning har lika rättigheter som andra människor att vara delaktiga i alla ärenden som gäller deras liv. (Finlands FN-förbund 2015 s. 6, 11) Delaktighet leder till bättre välmående, trygghet, tro på framtid och bättre själv-tillit (THL 2020).

Personcentrerad planering

Personcentrerad planering är relevant för denna studie eftersom det är viktigt att ordna boendeservice som tjänar personens egna behov och önskemål. Då serviceplanering samt professionellas arbetssätt är personcentrerat kan det ordnas sådan form av boendeservice som ser ut som personen själv.

Vad är personcentrerad planering?

Personcentrerad planering (PCP) är ett tankesätt och arbetsmetod som vill förstärka personens delaktighet och utgående från personens styrkor kartläggs behovet av stöd. I PCP är tre punkter avgörande. För det första är tanken att få fram personens, så som personen själv ser det, styrkor och önskemål istället för att lyfta fram personens brister och behov. Det vill säga PCP skapar mer makt, kontroll och meningsfullhet i personens liv (Sander-son et al. 2001 s. 1). För det andra är tanken att kartlägga sådana möjligheter, service och behov som ligger utanför formella och lagstadgade tjänster. Också personens familj, närstående och vänner ses som en resurs. För det tredje är tanken att få reda på vilka målsättningar och drömmar personen själv har och anser sig ha mest nytta av – i stället för att enbart erbjuda sådant som finns inom servicesystemet. I PCP är det inte omkringliggande målsättningar som styr vad personen behöver åstadkomma utan det är meningen att få personen att leva ett liv som ser ut som hen själv. I PCP är det viktigt att se personen i stället för diagnosen. Det är meningen att få fram personens egna kunskaper och talanger samt förstärka rösterna hos personens närstående människor. (Hintsala & Rajaniemi 2011 s. 31-33)

PCP kan fortsättningsvis delas in i fem huvudpunkter. PCP synliggör hur personen vill leva samt hjälper att verkställa dessa önskemål. PCP hjälper personen att vara en del av sin gemenskap samt att omkringliggande gemenskap kan ta emot personen. PCP visar vad som är viktigt för personen nu och i framtiden samt tar fram personens styrkor och visar hurudant stöd personen behöver. I PCP är anhöriga och vänner både en resurs och samarbetspartners. PCP gör att personen och dess närstående människor får en starkare röst samt att professionella noggrannare lyssnar till dem och reder ut vad som är viktigt för personen. PCP är framskridande och en del av vardagen. (Rajalahti & Ahlsten 2014 s. 21, Sillanpää & Hintsala 2020 s. 23) PCP koncentrerar sig på personens styrkor och resurser, personens expertis på vad som är viktiga saker i dennes liv samt tro på att personen själv kan vara aktiv och fungera. (Ahlsten 2014 s. 19)

Det var en person med IF vill bo skall avgöras utgående från personens egen vilja samt med ett gott samarbete med anhöriga. En lyckad flytt kräver att personen själv och också anhöriga känner trygghet. Om det är svårt för personen att veta vad hen önskar och vill kan PCP hjälpa. PCP används då personen behöver hjälp i att veta vad hen vill av livet eller hur hen vill leva. PCP används då personen vill göra förändringar i sitt liv eller då personen funderar över hurudant stöd hen behöver i sitt liv. (Sillanpää & Hintsala 2020 s. 22, 23) Gällande stödboende är det bra att i PCP få reda på hur, var och med vem personen vill bo och hurudant stöd personen anser att hen behöver samt att personen får hjälp i att göra beslut. (Sillanpää & Hintsala 2020 s. 23-25)

Personcentrerad planering i serviceplanering och arbetssätt

Efter en pilotprovning av personlig budget i några kommuner i Finland har professionella ansett att de bättre lärt sig att bemöta personer på ett personcentrerat sätt. Professionella lär sig att bättre lyssna på personerna samt att bättre beakta personernas egna önskemål och målsättningar då de planerar service för dem. (Ahlsten 2014 s. 39) Professionella anser att då personer får fundera över sitt liv med hjälp av PCP vågar de bättre komma fram med sina åsikter och önskemål. Också det att professionella tränar upp sitt personcentrerade tankesätt gör att de bättre kan stöda personer att komma fram med sina egna tankar och målsättningar. Med hjälp av PCP anser personer och deras närstående sig bli bättre hörda i planering av service. (Ahlsten 2014 s. 39) Då professionella granskat serviceplanmöten har de märkt att mötena huvudsakligen dras av professionellas och

anhörigas åsikter, som om de hade sista ordet och slutligen visste bäst. Efter ett möte kunde en person vara omedveten vad som egentligen bestämdes om dennes liv. Professionella har ändrat sitt sätt att ordna och dra mötena så att personerna själv fick vara med och påverka. Det kan handla om små men viktiga saker så som att personen får välja var mötet hålls och vem som blir inbjuden. (Ahlsten 2014 s. 40) Det att personen får vara mer delaktig samt att professionella lägger mer märke på att faktiskt lyssna på personen har gjort att serviceplaner har blivit mer individuella. (Ahlsten 2014 s. 40) Det att en serviceplan blir mer individuell gör att personen får leva ett liv som passar och ser ut som personen. Även professionella anser att deras arbete har blivit mer betydelsefullt och på ett positivt sätt mer krävande då de implementerat ett personcentrerat arbetssätt. (Ahlsten 2014 s. 41)

Självbestämmanderätten hos en person med IF blir bättre då PCP implementeras i serviceplanering. Det hjälper personen att fundera över hurdana förändringar hen önskar i sitt liv. Om professionellas åsikt är mer avgörande i PCP skapas det inga förbättringar i personens självbestämmande. (Eriksson 2013 s. 5) PCP ger möjlighet för en person att själv utvärdera hurdan service hen behöver och skaffa den servicen. Personlig budget är ett sätt för personen att få individuell service där möjligheten till självbestämmande växer. (Eriksson 2013 s. 12) I det traditionella systemet har professionella gjort beslut och ordnat service åt personer som behöver det. Med hjälp av PCP är det personen själv eller någon som personen anser att står hen nära som avgör hurdan service personen behöver och vill ha. Personen får också granska sin serviceplan och be om förändringar i den när hen så önskar. Självbestämmanderätt kan öka med hjälp av exempelvis personlig budget där personen själv får avgöra hur budgeten används. Personen kan till exempel anställa en personlig assistens som hjälper personen på ett sätt som hen anser vara bäst. (Eriksson 2013 s. 15, 32)

Det att serviceplanen kan vara personcentrerad betyder att social- och närarbetare anammar en användarorienterad verksamhet. Det betyder förutom att professionella ser att personen med IF är den som bäst känner till sina behov också att de litar på att personen har expertis i sina egna ärenden. (Eriksson 2013 s. 17) I det traditionella systemet bestämde professionella vad personer med IF kan använda för service och det fokuserades på att fundera vilka tjänster personerna inte kan använda. I och med PCP och personlig budget

fokuserar systemet på att ta reda på vilka alla tjänster som är möjliga. Då servicemöjligheterna blir fler är personerna nöjdare med planering av service samt att självbestämmande ökar. (Eriksson 2013 s. 19)

Grunden till PCP är den att personens egna resurser, önskemål och målsättningar i vardagen styr det hurudant stödet är. Detta i sin tur leder till att personen och den professionella blir mer jämlika och ett partnerskap skapas samt att tillit och dialog växer. (Ahlsten 2014 s. 40) Det anses att PCP borde bli mer ingrodd i det vardagliga arbetet med personer med IF, oberoende hurudan service de använder sig av. I och med att klientarbete är personcentrerat blir vardaglig verksamhet, skaffande och ordnande av service sådant som besvarar personers egna önskemål, behov och målsättningar. (Ahlsten 2014 s. 42) Utan att veta en persons egna åsikter och beslut kan det inte skraddarsys service som besvarar personens individuella behov. (Ahlsten 2014 s. 43) Personcentrerat arbetssätt är något som ständigt håller på, det är ett sätt att bemöta människan. PCP borde finnas i alla skeden av funktionshinderarbete – allt från vardagligt arbete till förmansarbete och strategiskt planerande. (Ahlsten 2014 s. 44)

Vissa socialarbetare och serviceinstruktörer har ansett att PCP inte behöver ingå i deras redan hektiska arbete med många klienter. Däremot anser de att de professionella och närstående människor som dagligen är i kontakt med en person står för att PCP används. Sedan kan socialarbetare och serviceinstruktörer gå diskussioner med personen utifrån den personcentrerade utredning som redan gjorts i personens vardag. (Ahlsten 2014 s. 47) Socialarbetare och serviceinstruktörer bedömer personcentrerat servicebehov, gör beslut för att skaffa service och uppföljer processen av servicebehov. Förmännen i organisationen stöder arbetsteamerna att uppfölja PCP i det dagliga arbetet. (Ahlsten 2014 s. 52) PCP kräver att anställda, ledningen och hela organisationen formar om sitt arbete och tankesätt. Därför är det viktigt att fundera över hur alla professionella inom organisationen får stöd och blir uppmuntrade till att implementera ett nytt arbetssätt. (Ahlsten 2014 s. 58)

Professionella kan lätt stöda sig till sitt professionella kunnande och därmed anser de att de vet vilken service en person kan ha mest nytta av. PCP kräver att detta synsätt förändras och att den professionella i stället är på samma nivå med personen och tillsammans reder

ut vad som vore den mest tillfredsställande lösningen av service. (Eriksson 2013 s. 30) PCP kräver att professionella verkligen lyssnar till personen med IF – vad vill och önskar personen? Det att professionella behöver tvingas komma ihåg att fråga efter personens åsikt berättar hur starkt en professionell expertis kan styra klientarbete. (Eriksson 2013 s. 64) PCP kräver ett helt nytt synsätt på klientarbete och detta händer inte under en natt. PCP handlar om att få ett nytt tankesätt och organisera arbetet på ett nytt sätt. (Eriksson 2013 s. 70) Det är huvudsakligen på den professionellas ansvar hur tydligt en persons önskemål kommer fram. Endast om den professionella anstränger sig att tänka och arbeta ur ett personcentrerat perspektiv uppnås PCP. (Eriksson 2013 s. 76) Det är ett erkänt faktum att institutionell makt ofta påverkar livet hos en person med IF och minskar på möjligheten till självbestämmande. Ju mer självständigt en person får bo desto mer uppfylls självbestämmande och därmed blir livskvaliteten bättre. (Eriksson 2013 s. 110)

Sammanfattning

Delaktighet främjas då personer med IF får vara med och utreda hurudan service de behöver, då de får begriplig information samt stöd i att göra egna beslut, då de får välja hemort samt då de får välja sin sociala gemenskap. Personer behöver få vara delaktiga i sin serviceplan – det vill säga de behöver få välja sin service och få veta hurdana servicealternativ det finns samt vad de har för betydelse för deras liv. Personer med IF behöver få mer och för dem begriplig information om rättigheter och möjligheter till tjänster. Personerna behöver få vara mer delaktiga i frågor som gäller deras liv och boende och de behöver få stöd i att fatta egna beslut. Professionellas uppgift är att skapa möjligheter för deltagande, lyckanden och beslutstagande så personers välmående blir bättre. Personer behöver få välja var och med vem de bor – de behöver få välja hemorten. Val av boplatz kan trygga möjligheten till social gemenskap. Möjlighet till för individen viktiga sociala kontakter är bland de viktigaste uppgifterna då man vill hjälpa personer med IF att vara delaktiga i samhället. Social delaktighet ger meningsfullhet i livet och stöder välmående. Överhuvudtaget behöver personer med IF få vara mer delaktiga istället för att det är samhällets synsätt och servicesystemet som styr deras livssituation.

Personcentrerad planering är tankesätt och arbetsmetod som bör användas i ordnande av boendeservice för personer med IF. Individuellt och självständigt boende förutsätter att man utgår ifrån personen själv. PCP förstärker personens delaktighet och utgående från

personens styrkor kartläggs behovet av stöd. Då personer får möjlighet och hjälp att fundera över sitt liv kan de också bättre komma fram med sina önskemål gällande service. Professionella behöver träna upp sitt personcentrerade tankesätt för att kunna stöda personer att komma fram med egna tankar och målsättningar. Det att serviceplanen är individuell gör att personer kan leva ett liv som ser ut som dem själv. PCP minskar professionellas makt och ökar personernas och deras närståendes ställning – partnerskap mellan person och professionell skapas. Också dialog och tillit växer. Professionella behöver se att personer själv känner till för dem viktiga ärenden men också lita på att personerna har expertis i sina egna ärenden. Organisationer som helhet behöver ha PCP som ett arbetssätt. PCP uppnås endast om professionella anstränger sig att tänka och arbeta ur det perspektivet.

3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

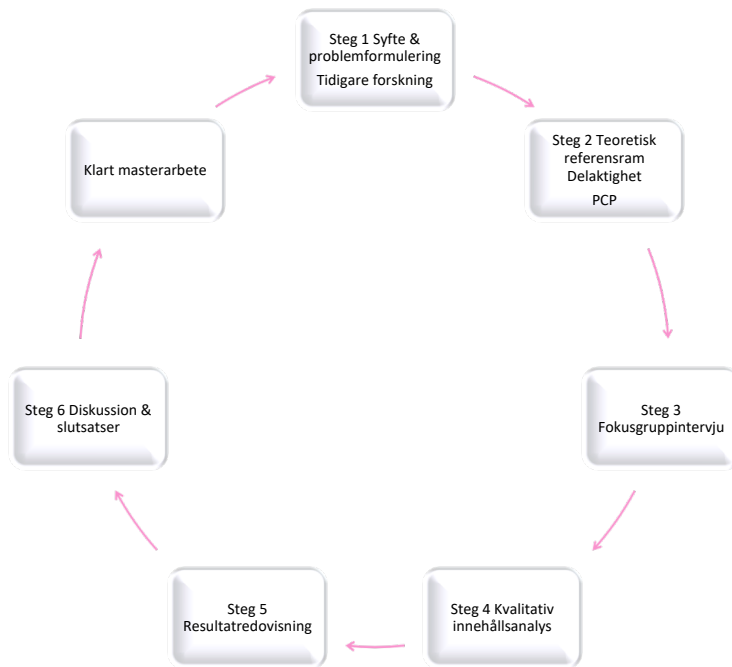
Syfte med detta masterarbete är att samla kunskap om vilka särskilda lösningar som kan vara användbara då en person med IF och benägenhet till utmanande beteende bor eller vill bo i stöd- eller lägenhetsboende. Resultaten av denna studie kan hjälpa professionella i organisationer inom funktionshinderområdet i sitt vardagliga arbete i stöd- och lägenhetsboende. Resultaten kan också visa vad som bör tas i beaktande då det planeras stöd- eller lägenhetsboende för en person med benägenhet till utmanande beteende. Genom att intervjua professionella från Kårkulla samkommun fås det fram verkliga erfarenheter som annars kan bli i skymundan. Kårkulla samkommun fungerar som samarbetspartner i denna studie.

Forskningsfrågan som hjälper att nå syftet är:

1. *Vilka särskilda lösningar anser professionella att personer med IF och benägenhet till utmanande beteende behöver för att stöd- eller lägenhetsboende skall lyckas?*

4 METODIK OCH ARBETSPROCESS

Denna studie har en kvalitativ design och för att nå syftet samlades material med hjälp av fokusgruppintervju. Fokusgruppintervju var den mest passande metoden eftersom det fanns knapp tidigare information om utmanande beteende i stöd- och lägenhetsboende och det behövdes fås fram professionellas verkliga erfarenheter gällande fenomenet. I fokusgruppintervjun användes som stöd en semistrukturerad intervjuguide. Till fokusgruppintervjun valdes sådana professionella från Kårkulla som hade erfarenheter av utmanande beteende i stöd- och lägenhetsboende. Analysen gjordes som en kvalitativ innehållsanalys.

Figur 2. Masterarbetets design

4.1 Kvalitativ design och fokusgruppintervju

Denna studie har en kvalitativ design eftersom tanken var att få reda på professionellas erfarenheter gällande utmanande beteende i stöd- och lägenhetsboende. Kvalitativ design avser att studera personers levda erfarenheter av ett fenomen. Kvalitativ design skapar detaljrik, djup kunskap och förståelse från deltagarnas perspektiv. (Henricson & Billhult 2012 s. 132) Här bör påpekas att genom att samla in erfarenheter av professionella skapas en upplevd verklighet av dem – inte av personerna själv som har IF och utmanande beteende. För att bespara personer från att bli sårade eller känna sig annorlunda intervjuades inte personerna med IF själv eftersom de då kunde få stämpeln ”du med utmanande beteende”. Studier som handlar om människor får inte sår dem och forskaren bör känna till när en person inte skall användas i forskningen (Kjellström 2012 s. 71, 76). För att bättre förstå fenomenet som studeras samlades tidigare forskning som tangerade utmanande beteende hos personer med IF samt stöd- och lägenhetsboende. Utmaningen var att hitta tidigare forskning som behandlade utmanande beteende specifikt i stöd- och lägenhetsboende vilket gav anledning till att göra en empirisk studie med fokusgruppintervju.

Som datainsamlingsmetod användes i denna studie en fokusgruppintervju med professionella. Valet att utföra fokusgruppintervju var att få fram verkliga åsikter och

erfarenheter från fältet. Det gjordes enbart en omgång av fokusgruppintervju så att det återstod tid till att göra en noggrann analys och diskussion av resultaten i förhållande till tidigare forskning och teori (jfr Wibeck 2012 s. 199). En stor fördel med fokusgrupp är att det kan komma fram sådan information som inte tidigare kunnat förutses. I en fokusgrupp finns det utrymme för deltagarna att ta upp sådant de anser vara viktigt och uppmuntrar varandra till diskussion medan de utbyter upplevelser sinsemellan. Detta gjorde att jag inte behövde ta övergripande roll i diskussionen. Eftersom jag inte tidigare gjort en kvalitativ studie med intervju passade fokusgruppstudie då den är relativt lätt att utföra. (jfr Wibeck 2012 s. 195-196, 211) Jag hade som uppgift att uppmuntra alla att tala men samtidigt inte favorisera någons uttalande eftersom detta kunde leda till att någon annan uppfattade sina tankar som felaktiga (jfr Wibeck 2012 s. 202-203). Nackdelen med fokusgrupp är att resultaten inte är statistiskt generaliserbara (Krueger & Casey 2009 s. 15). Det vill säga utgående från resultaten kan det inte dras en bredare slutsats än vad en liten grupp professionella från Kårkulla anser. Fokusgruppintervjun ordnades på distans via Microsoft Teams vilket gjorde att deltagarna inte behövde resa någonstans för att delta.

4.2 Genomförande av fokusgruppintervjuer och urval

Till denna studie samlades material med hjälp av en semistrukturerad intervju med öppna frågor eftersom jag ville få fram levande erfarenheter från fältet. Deltagarna hade då möjlighet att fritt berätta vad de kom att tänka på. Om frågorna hade varit för detaljerade hade de kunnat störa interaktionen i gruppdiskussionen (jfr Svedberg 2016 s. 167). Intervjuguiden användes som underlag för fokusgruppintervjun. Först pilottestades intervjuguiden med några professionella från Kårkulla innan den verkliga datainsamlingen började. Förfrågan om att delta i pilottest skickades till tre av Kårkullas verksamhetschefer som sedan skickade blanketten vidare till professionella. Förfrågan skickades även direkt till min kontaktperson som hittade några professionella som ställde upp på pilotintervju. Efter genomförd pilotintervju kunde den riktiga fokusgruppintervjun genomföras.

Jag gjorde en förfrågan om intresse att delta i fokusgruppintervju som skickades till tre av Kårkullas verksamhetschefer som sedan skickade förfrågan vidare till anställda. Till fokusgruppen bestående av professionella valdes av Kårkulla anställda som har

erfarenheter av personer med IF och utmanande beteende i stöd- eller lägenhetsboende. Fokusgrupper rekommenderas vara homogena – det vill säga att deltagarna har liknande erfarenheter och därmed lättare vågar komma fram med sina tankar (Wibeck 2012 s. 201). Metodiklitteratur säger att en passlig gruppstorlek är fyra till åtta deltagare (Jacobsen 2012 s. 132, Wibeck 2012 s. 200-201). Metodiklitteratur säger att en tillräckligt liten grupp ger mer möjlighet för alla att delta i diskussionen och hållas fokuserade medan en större grupp kan ha dominanta deltagare som tar över diskussionen. Deltagare kan även ha en benägenhet att känna mindre ansvar och engagemang i större grupp (Svedberg 2016 s. 103). Fokusgruppen i denna studie bestod av tre deltagare eftersom jag ville hålla en mindre grupp på två till fyra deltagare så alla hade möjlighet att tala. Jag berättade att jag har erfarenhet av personer med IF och utmanande beteende men inte av stödboende och kommer inte att ta ställning i diskussionen.

Fokusgruppintervjun pågick ungefär en timme. Jag ställde frågor utgående från min semistrukturerade intervjuguide och lät deltagarna berätta om sina erfarenheter och få nya tankar utgående från varandras berättelser. Deltagarna var huvudsakligen pratsamma vilket gjorde att jag inte behövde lägga mycket märke till att leda diskussionen. Deltagarna blev informerade om att inspelningen bandas, att bandningen flyttas på minnessticka och att enbart jag och min lärare kan ha tillgång till materialet. Jag berättade att materialet förstörs efter att studien blivit godkänd.

4.3 Bearbetning och analys

Materialet som samlats in av fokusgruppintervjun transkriberades och därefter gjordes en kvalitativ innehållsanalys. Det betyder att jag utgick från innehållet i fokusgruppmaterialet och fick en bild av fokusgruppens upplevda verklighet (jfr Danielson 2012 s. 335-336). Eftersom jag ville göra en noggrann analys gjordes ordagrann transkribering av hela intervjun. För att resultaten skulle bli tillförlitliga var analysprocessen strukturerad. De olika stegen i analysen redovisas och de skall gå att verifiera i framkomna resultat. Jag lade märke till att inte vara selektiv och därmed förvränga resultaten. (jfr Wibeck 2012 s. 204-205, Danielson 2012 s. 336) Eftersom det var bestämt att göra enbart en

fokusgruppintervju skapades det mindre material och därför passade en kvalitativ innehållsanalys som kunde gå in på djupet.

Först läste jag igenom det transkriberade materialet. Sedan färgade jag meningar som svarade på forskningsfrågan och som behandlade liknande ämnen i samma färger i Word-programmet. Därefter flyttade jag meningar med samma färger till ett annat dokument och det skapades olika grupper eller teman av färger. Sedan printade jag ut de olika grupperade färgerna för att lättare kunna läsa och få en helhetsbild. Jag namngav dessa teman när det blivit klart vad de huvudsakligen handlade om. Det bildades många småteman som behövde få övergripande teman – jag namngav även huvudteman. Sedan renskrev jag texten i flytande form som en resultatredovisning som svarade på forskningsfrågorna. Innehållet i dessa under- och huvudteman diskuteras slutligen i förhållande till studiens inledning, tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter – det vill säga inledning, särskilda lösningar som minskar utmanande beteende, delaktighet och personcentrerad planering. Med andra ord delades materialet först in i enheter som kodades. Efter kodningen identifierades större teman på mer abstrakt nivå. De stora temana sattes sedan in i större sammanhang genom diskussion i förhållande till tidigare forskning och teori. (jfr Wibeck 2012 s. 205-206)

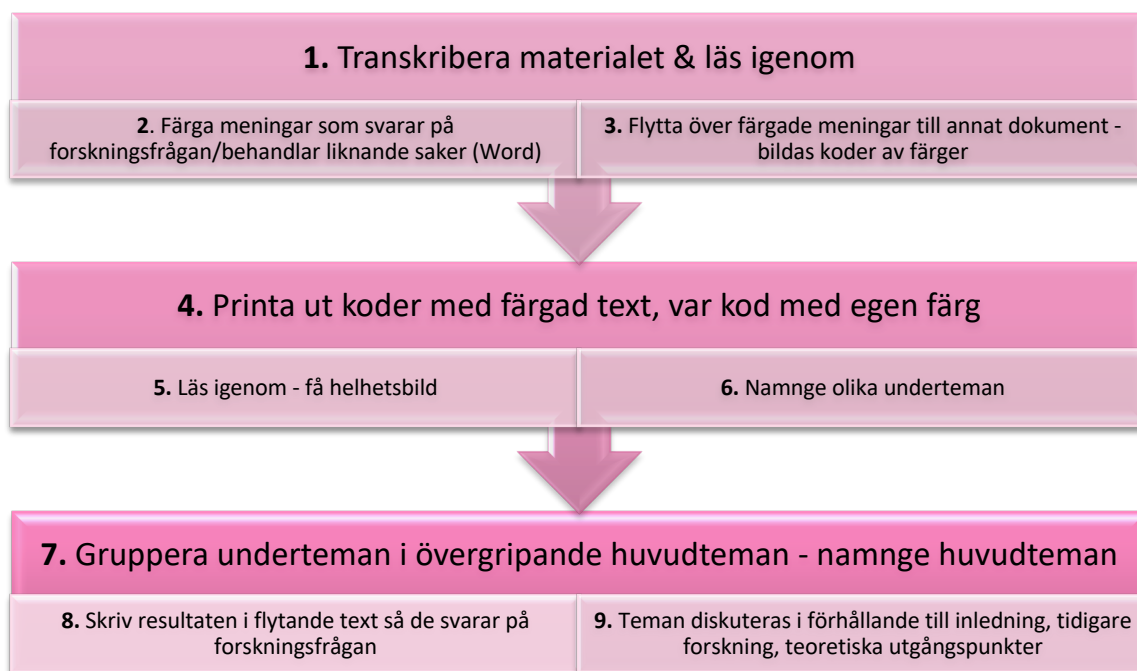
I nedanstående tabell visar jag hur analysen gått till. Kodning (kolumn 1) visar fasen då jag färgat meningar och de olika färgerna fått preliminära namn. Det blev många färgkoder med namn och dessa behövde få mer generella teman – jag döpte underteman (kolumn 2). Därefter behövde underteman få övergripande teman – jag döpte huvudteman (kolumn 3). I rad 3 och 4 har under- och huvudteman samma namn eftersom färgkoderna var få och hängde ihop med varandra – därför blev deras underteman direkt huvudteman.

Tabell 1. Under- och huvudteman

Kodning (kolumn 1)	Underteman (kolumn 2)	Huvudtema (kolumn 3)
1. Utgå från individuella behov Utmanande i grupp Individen före gruppen Helhetsbild Vanlig hemmamiljö Omgivningens bemötande	Utgå från individuella behov Individuellt bemötande framför omgivningens behov Helhetsbild Vanlig hemmamiljö Möjlighet till social gemenskap	Beaktande av individuella behov
2. Förutsägbarhet Förebyggande planering Kontinuitet Personens ärende bearbetas i mindre team Informationsövergång Personal behöver varandras stöd/trygghet	Förebyggande planering och kontinuitet Fungerande informationsflöde Professionellas trygghetskänsla	Professionellas arbetssätt
3. Fysisk miljö Tidsanvändning Tidsplanering	Lugn och privat fysisk miljö	Lugn och privat fysisk miljö
4. Kunskap Att känna personen som person Samarbete med anhöriga	Mångprofessionell kunskap och samarbete med anhöriga	Mångprofessionell kunskap och samarbete med anhöriga

I nedanstående figur visar jag hur jag stegvis gått framåt i bearbetning och analys av materialet ur fokusgruppintervjun.

Figur 3. Bearbetning och analys

4.4 Etiska överväganden

Etiska frågor har blivit beaktade under hela masterarbetsprocessen. Det har varit viktigt att läsa sig in på ämnet så det funnits en äkta grund till att studera ämnet. Begreppen som används i studien beskrivs och väljs med respekt för personerna i fråga. (jfr Kjellström 2012 s. 77-78) Oberoende vilka resultat studien kommer fram med är tanken att resultaten skall vara bevis för hur personer med IF och utmanande beteende kan få bättre ställning i samhället och livskvalitet då de får större möjlighet att välja var och hur de vill bo. Under denna masterarbetsprocess har jag strävat efter att vara ärlig, öppen, omsorgsfull och noggrann. Jag har inte fallit för fusk, plagiat eller annat som avviker från god vetenskaplig praxis. (jfr Arcada 2014)

Innan datainsamlingen påbörjade anhöll jag om forskningslov av chef för expert- och utvecklingscentret på Kårkulla. Deltagarna i fokusgruppen blev tilldelade informationsbrev som berättade vem jag är, syftet med studien samt vad deras deltagande innebär. De

fick veta att deltagandet är frivilligt och att de har rätt att avbryta när de vill. Deltagarna får på förhand ett informerat samtycke där de genom underskrift uttrycker att de frivilligt deltar i studien (Johansson 2019, Arene 2020 s. 8). I detta fall fick deltagarna brevet om informerat samtycke men skrev inte under eftersom deras namn inte bör framkomma i studien. I och med att de deltog hade de gett sitt samtycke. Deltagarna blev även informerade om att fokusgruppdiskussionerna spelas in. Deltagarna fick veta att det material som samlas in under fokusgruppdiskussionerna inte är tillgängligt för andra än mig. (jfr Krueger & Casey 2009, Kjellström 2012 s. 86) Jag berättade även att när analysen av materialet är gjord och hela masterarbetet klart och godkänt förstörs analysmaterialet. En etisk bristfällighet i fokusgrupperna är att jag inte kan lova att deltagarnas identitet eller ord inte sprids utanför fokusgruppen eftersom de andra deltagarna kan sprida information om det som diskuterats och vem som deltagit. Enbart jag som utförde intervjun kunde lova att via mig framkommer deltagarnas identitet inte till någon.

I tolkning av resultat lade jag uppmärksamhet på min förförståelse uppbyggd av utbildning inom sociala området samt egna erfarenhet av arbete med personer med IF och utmanande beteende. Jag har erfarenhet av boendeform där alla personer bor i egen bostad med badrum och kök men i byggnaden finns gemensamma utrymmen för samvaro och måltider. Jag har dock inte egen erfarenhet av stödboende och förhöll mig därför öppen till ny information. Förförståelse kan vara både hinder och möjligheter för ny kunskap (Friberg & Öhlén 2012 s. 353). Det är oundvikligt att förförståelse och tolkning går hand i hand och därför kan tolkning av resultat inte påstås vara fullständigt neutrala (Persson & Sundin 2012 s. 374). Förförståelse kan även påverka valet av tidigare forskning och teoretiska begrepp som jag lagt till till den egna studiens bakgrund (jfr Henricson 2012 s. 474).

5 RESULTAT

I detta kapitel redovisas resultaten som framkommit i fokusgruppintervjun. Stöd- och lägenhetsboende kan som fenomen vara liknande och därför är resultatredovisningen inte skilt uppdelad i stöd- och lägenhetsboende. Resultatredovisningen svarar på forskningsfrågan *vilka särskilda lösningar anser professionella att personer mer IF och benägenhet till utmanande beteende behöver för att stöd- och lägenhetsboende skall lyckas?*

Resultaten tyder på att individuella behov, lugn och privat fysisk miljö, professionellas arbetssätt, mångprofessionell kunskap och samarbete med anhöriga är särskilda lösningar som kan bidra till lyckat stöd- och lägenhetsboende för personer med IF och benägenhet till utmanande beteende. I slutet av kapitlet sammanfattas resultatredovisningen som text och figur. I kapitel 6 diskuteras resultaten i förhållande till inledning, tidigare forskning och teoretisk referensram - där flyter texten så den faller in under teoretiska begreppen delaktighet och PCP.

5.1 Beaktande av individuella behov

Utgå från individuella behov

Deltagarna ansåg som en särskild lösning att det i stöd- och lägenhetsboende både bör och är möjligt att utgå från personens individuella behov. I stödboende kan professionella som arbetar med en person med utmanande beteende fokusera på personen och fundera ut lösningar för den enskilda individen - istället för att i gruppboende tvingas fundera på alla andra människor omkring. Deltagarna ansåg att personens situation är mer hanterbar och att det kan göras individuella anpassningar då en person bor själv. Därför finns det kanske inte utmanande beteende i samma utsträckning som i gruppboende. En av deltagarna ansåg också att det i dagens läge finns mer behov av lägenhetsboende och att trenden är på väg åt det hållet – vilket enligt deltagaren passar ihop med lagstiftning och värderingar som säger att allt bör vara mer personcentrerat och individuellt anpassat.

C: ”Ja sku säga att de e den här förmågan att kunna anpassa de individuellt, utgående från de individuella behove.”

B: ”...de e liksom mer hanterbart den där omgivningen om man bor själv...”

I planering är det viktigt att involvera personen själv det är frågan om eftersom det kan vara omgivningen som anser att personen har utmanande beteende – inte personen själv. Det är viktigt att tillsammans med personen gå dialog och strukturera ett arbete som beaktar för personen viktiga ärenden. Det gäller också att vara lyhörd till vilka ärenden som personen vill att skall diskuteras och med vem – exempelvis sexuellt beteende som kan uppfattas som utmanande.

Individuellt bemötande framför omgivningens behov

Deltagarna ansåg att en särskild lösning är att bemöta individen framför omgivningens behov. Deltagarna ansåg att det i gruppboende kan vara svårt att avgränsa en persons utmanande beteende eller illamående från dom andra personerna och det utmanande beteendet kan smittas av till dom andra. Då det handlar om ett beteende som skapar utmaningar för andra människor omkring personen minskar dessa utmaningar då personen får bo ensam.

C: ”...de e ju ofta utmanande som framkommer oftast i kombination med andra människor. Till exempel på ett gruppboende eller på dagverksamhet eller på stan eller var man sen befinner sig [...] där det finns andra människor.”

Deltagare ansåg att stödboendeform många gånger kan vara mer passande serviceform för personer med utmanande beteende. Deltagarna tog även upp att gruppboende och stora dagverksenheter inte är passande för personer som har svårigheter med sociala situationer.

C: ”...samtidigt så finns de ju tyvärr än så länge jätte många som bor på gruppboendeheter som deltar i stora dagverksamheter o de e en ekvation som tyvärr int överhuvudtaget år ihop. Att dels har man ju större svårigheter med sociala färdigheter men samtidigt så e man i en miljö med mera sociala kontakter än neurotypiska.”

I gruppboende finns de många andra människor och då går det inte att förutse olika situationer så som till exempel andras mående eller humörsvängningar. I stödboende går det däremot att planera och förutse framtiden på ett helt annat sätt. Även om lägenhetsboende är mer individuellt än gruppboende kan personen även där bli distraherad av andra människor från enheten. Alla individuella behov kan inte vara anpassade i lägenhetsboende. Beroende på hurudan lösning av konstruktion det är i byggnaden kan personen tvingas passera andra människor och deras ytterdörrar innan personen når sin egen lägenhet – vilket kan vara en nackdel.

Deltagarna diskuterade att det är bra att fundera kring personens sociala kunskaper och sociala önskemål. Personen själv kanske anser sig klara av situationer i en människogrupp medan de andra i gruppen inte anser det. Då uppstår det svårt hanterbara situationer både för inblandade personer men också för personal som försöker hjälpa till att lösa situationen. Det finns kanske personer som vill fungera i sociala situationer med andra brukare men deras förutsättningar för det är begränsade och det kan resultera i utmanande beteende.

En deltagare grubblade över hur mycket det egentligen funderats på personers behov då det skapats stora gruppboende- eller dagverksamhetsenheter. Deltagaren fortsatte att det varit frågan om personaltekniska frågor - det vill säga att samla så mycket brukare som möjligt på enheter för att alla ska få sina tjänster där. Det är så att säga en klumplösning att placera flera människor under samma tak så de får den stöd de behöver som ett paket på samma gång. Även i lägenhetsboende är det en organisation som har funderat ut en servicemodell för den enheten, istället för att utgå från enskilda personer som bor där. Utmaningen i stödboende är den att det behövs redas ut många olika faktorer för en person med utmanande beteende innan det är en fungerande lösning. Det är kanske lättare att erbjuda olika form av stöd i ett gruppboende. Det är en större process att hämta alla tjänster personen behöver till en enskild lägenhet i vanliga bostadsområden.

Helhetsbild

Deltagarna ansåg att en särskild lösning är att beakta helheten i personens liv i stöd- och lägenhetsboende. Det går inte att enbart fundera på hur vardagen ser ut i lägenheten utan det måste tas i beaktande alla faktorer som ingår i en persons vardag. Exempelvis stressnivån som kan vara hög på grund av något annat än faktorer i själva hemmet. Att sänka personens stressnivå kan minska utmanande beteende och då bör det finnas kunskap om vad som orsakat stress hos personen. Även då det utgås från personens individuella behov bör det funderas på personens liv som helhet – vad och vem finns i personens liv och hur påverkar dessa förhållanden hen.

Vanlig hemmamiljö

Deltagarna ansåg att en särskild lösning är att erbjuda så vanlig boendemiljö som möjligt för personer med utmanande beteende. Deltagarnas erfarenhet var den att personerna ofta

drar nytta av vanlig hemmamiljö. En stödboendelösning är en mer liknande boendelösning som för vilken människa som helst. Att bo i stödboende gör att personen inte behöver tvingas vara med i sociala kontakter som kan vara svåra för hen och därmed uppstår det mindre utmanande beteende.

A: ”De finns no en del erfarenheter som när personer med utmanande beteende har fått vara i en förhållandevis ganska normal miljö så har dom haft ett mera adekvat beteende än om dom ha vari i en miljö med andra personer som har olika former av de här problembeteende.”

C: ”...att man kan bygga upp en miljö som int triggas [...] de här utmanande beteende...”

Att få bo i en stödboendeform är ett mer vanligt sätt att bo i och med att det finns större möjlighet för personen att välja var hen vill bo. Många personer med utmanande beteende kan till exempel dra nytta av att bo nära grönområden i stället för att bo mitt in i stan där det är mycket trafik och annat liv. Att slippa ut på skogspromenader kan lugna personen och därmed minska utmanande beteende. Större boendeenheter är placerade på förut bestämda ställen och då kan personen som flyttar in i enheten inte välja den omkringliggande miljön - vilket i vanliga fall människor funderar på då de väljer var de vill bo. I gruppboende finns det inte heller den möjligheten att välja med vem du bor.

A: ” Nå man kan väl sammanfatta att det är en mera normal boendeform (stödboende) om man tänker helt enkelt. [...] om man tänker den faktorn att du [...] kan int över huvudtaget välja vem som egentligen finns [...] på samma sätt nära – som en familj. Att no e de ju, va heter de, en på nå sätt mycket underlig boendeform som personer med ofta mycke stora sociala svårigheter måst bo i.”

Det krävs även att omkringliggande samhälle accepterar personer med IF och utmanande beteende i sitt grannskap. En av deltagarna tog upp erfarenheter då grannskap jämfört personen med alkoholist eller liknande och vill få bort personen från sin granne.

Möjlighet till social gemenskap

Deltagarna ansåg att en särskild lösning är att personer som bor i stöd- eller lägenhetsboende behöver ha en möjlighet att delta i sociala gemenskaper. Detta är viktigt då de annars bor ensam i sin bostad. I lägenhetsboendelösning kan personen vara i lugn och ro i sin lägenhet men sedan söka sig till utrymmen där det finns andra personer när det känns att hen vill ha andra runt om sig. I lägenhetsboende kan det finnas utrymmen där det ordnas tillfällen för eftermiddagskaffe, filmkväll eller det kan finnas klubblokal som personen med låg tröskel kan gå till.

C: ”Ja sku säga att de kan si väldigt olika ut den serviceformen (lägenhetsboende), men de positiva e ju de att [...] de e en lite mitt emellan lösning. Att de finns en möjlighet till de här avskilda då om man int klarar av att socialisera sig med andra så har man möjlighet till en väldigt självständig [...] lägenhet. [...] då man sedan har behov av att socialisera sig o klarar av de så har man också möjligheten till de.”

C: ”O de sku ja också villa säga att en av dom stora nackdelarna med just stödboendeservicen e ju den, att många som vi ger service åt både med eller utan utmanande beteende så har ju många, dedäran, svårt att ta initiativ att träffa människor, besöka människor, ta kontakt o så vidare. [...]”

Deltagarna diskuterade att personer med utmanande beteende kan behöva både eget lugn i egen bostad men också känna samhörighet med andra människor och det behöver ordnas möjligheter för detta.

5.2 Lugn och privat fysisk miljö

Deltagarna ansåg att en särskild lösning är fysisk miljö som lugnar personer med utmanande beteende. Exempelvis kan det i lägenheter som är enrummare eller tvårummare vara svårt att avgränsa en del av lägenheten till en lugnare del. I små lägenheter är ofta personal och brukare tätt in på varandra och det kan vara svårt att erbjuda en lugn plats där personen får vara ensam och lugna ner sig. I gruppboende kan det finnas enskilda

avslappningsrum eller vita rum där personen kan dra sig åt sidan och slappna av – detta kan kanske inte förverkligas i stödboende.

En lyckad lösning med tanke på lägenhetsboende kan vara att lägenheterna har egna yttergångar så som i till exempel radhus. Att personen utifrån kan komma rakt i sin egen lägenhet. Detta är närmare stödboendeform – att personen inte behöver passera många andra människor i offentliga utrymmen. Byggnaderna kan också vara planerade så att personer inre vägen kan gå till gemensamma utrymmen eller att det på gården finns en skild byggnad med sociala utrymmen. En av deltagarna kommenterade att situationer med utmanande beteende ofta sker då personer behöver stå och vänta på taxi vid en gemensam ytterdörr med flera andra brukare. Däremot om personer ensam får vänta på taxin bakom sin egen ytterdörr minskar risken för utmanande beteende. I stöd- och lägenhetsboende är det lättare att fundera på en lösning i fysisk miljö som är passande just för den ena personen. I gruppboende tvingas det funderas på fysiska lösningar som är mest fungerande för en hel grupp av människor. En av deltagarna påpekade att även om det är medvetet hurudan lägenhet och hurudana lösningar som besvarade en persons behov på bästa möjliga sätt kan det vara svårt att hitta en sådan boendeform. Ifall det inte finns en sådan lägenhet som en person behöver kan det vara svårt att fundera ut en lösning helt från noll. Personerna kan även själv ha önskemål om hur de vill bo men dessa lägenheter kan vara svåra att hitta.

Deltagarna diskuterade att fysisk miljö även kan påverka det hurudan tidsanvändning det blir för brukare och personal, vilket kan avgöra hurudan form av boende en person behöver. I stödboende är det ofta ett visst antal timmar som personalen är tillgänglig i personens hem och stödet ges under den tiden. I lägenhetsboende kan personal vara en kortare tid i personens lägenhet och sedan gå bort om personen behöver vara ensam. Sedan när personen åter känner för det kan hen hämta personalen tillbaka och fortsätta med det de sysslade med.

C: [...] ja tänkte just då de gäller stödboende som tillfällen av stöd är betydligt färre än vid lägenhetsboende, så betyder det ju att dom här träffarna behöver man ju ha förutbestämt va dom ska handla om. Alltså man har ju låt oss säga en timme/två timmar per gång man träffas o de e två gånger i veckan. Så då behöver man mer

specifierat vad dom gångerna faktiskt ska innehålla. Medan i lägenhetsboende så kan det finnas lite mera såhär de som e aktuellt just då, på ett annat sätt.”

Enligt deltagarna lönar det sig alltså att ta reda på om personen har nytta av att få hjälp under ett visst antal timmar på en gång eller har hen mer nytta av korta stunder men längre med hela dagen. Detta kan hjälpa till att avgöra om personen vill och behöver bo i lägenhetsboende med personal tillgänglig största delen av dygnet eller räcker det med färre besök.

5.3 Professionellas arbetssätt

Förebyggande planering och kontinuitet

Deltagarna ansåg att en särskild lösning är förebyggande planering och kontinuitet. I stödboendeform är det viktigt och också lättare att jobba förebyggande med tanke på utmanande beteende. I gruppboende arbetar personal ofta för att minska själva utmanande beteende som redan finns, medan i stödboende kan personal jobba på ett förebyggande sätt. Detta är möjligt då det går att arbeta utgående från enbart individens behov. I stödboende är det möjligt att arbeta förebyggande till exempel med tanke på att personer med utmanande beteende inte hamnar i sådana situationer som kan trigga deras beteende. Det kan med andra upp byggas upp en sådan situation och lugn hemmiljö där personen inte behöver skrika eller slå till eftersom situationen är anpassad enligt personens individuella behov. Förutsägbarhet är viktigt för personer med utmanande beteende och det är lättare att förutse situationer i stödboende då där inte ingår många andra människor. Viktigt är dock att komma ihåg att stödboende inte passar alla eftersom det kan finnas fler utmaningar än enbart utmanande beteende.

Deltagarna diskuterade att det i stöd- och lägenhetsboende är viktigt att skapa kontinuitet. Det kan vara tryggare att bo i lägenhetsboende med tanke på att lägenheten är intill en enhet med ett säkert hyresavtal och trygg personal i närheten - jämfört med om bostaden är från fria marknaden ute på stan.

B: ”Att de e no liksom stabilare på de sätte.”

Deltagarna diskuterade även att stödet personen får behöver vara långsiktigt och fortlöpande.

A: ”[...] de finns ju x antal exempel på när personer som har utmanande beteende får mera stöd för att de ska ha mindre utmanande beteende. Men sen när personen börjar må bättre, så tänker man att [...] den här personen [...] har int mera, typ, behov av lika mycket stöd, så plockar man bort [...] mycket av det stöd personen får. Så finns de no tyvärr en del case när de här utmanande beteende ha kommit tillbaka så att säga. Om man tänker på personer med utmanande beteende så e de ju no ofta så att de behöver ett ganska starkt stöd framöver för att int ha de här utmanande beteende.”

B: ”Joo, o de att komma tillbaka till de som A säger så ja tycker att de e bra den här jämförelsen mellan habilitering och rehabilitering, att de tar ju int slut. De hjälper ju int att man jobbar en tid o så e de färdigt.”

Deltagarna ansåg att kontinuitet är viktigt i boende med personer med utmanande beteende. Behovet av stöd är levande – det vill säga om det har gått bra en tid betyder det inte att personen har mindre behov av stöd resten av sitt liv utan stödet bör leva med enligt situationen och vara förebyggande.

Fungerande informationsflöde

Deltagarna ansåg att en särskild lösning i stöd- och lägenhetsboende är fungerande informationsflöde. I stödboende är det ett mindre team av personal och därmed fungerar informationsflöde bland de professionella bättre. En av deltagarna sade att fenomenet kan bli stora ifall information inte går framåt då det gjorts planer och nästa människa som går på besök hos personen inte vet om de här planerna.

B: ” Att där e ju oftast kanske mindre personer involverade o därför vet man, kanske man kan bättre följa med mående, eller va man ha kommit överens om förre gången o på de sätte. [...] O så här kan man undvika sånär frustrationsmoment.”

A: ”Om man tänker kring en del utmaningar så bygger de tyvärr som ja ser de i alla fall på att informationen kanske int alltid ha överförts mellan olika stadier o mellan olika verksamhetsformer o liknande. [...] om man tänker på utmanande beteende så tror ja en del utmanande beteende hos unga vuxna inom vår sektor kanske sku ha undvikits om [...] mera fungerande system, strukturer o modeller o liknande sku ha överförts mellan olika stadier på ett bättre sätt än va de ha gjorts. Att där finns nog mycke att utveckla att få dom här stadieövergångarna bättre.”

Deltagarna ansåg att professionella behöver fundera över hur informationen når alla parter som arbetar med personerna på bästa möjliga sätt - för att skapa trygghet för både personen själv och professionella.

Professionellas trygghetskänsla

Deltagarna ansåg att en särskild lösning är satsning på professionellas trygghet då de arbetar med personer med utmanande beteende i stöd- och lägenhetsboende. En av deltagarna ansåg att personal ofta arbetar ensam med personer med utmanande beteende då det är rätt ovanligt att det får gå mer än en handledare på hembesök.

A: ”Om man tänker på att som ensam personal ska gå in till en person som kan ha utmanande beteende så ska de no finnas mycke starka backupp planer för att [...] personal som helhet ska känna de som ett tryggt arbete. O känner int personalen att de e tryggt att arbeta där [...] syns de no också i deras arbete med personen i fråga.”

Samtidigt diskuterade deltagarna om att då det i stödboende arbetar ett mindre team av personal blir också backuppen mer sårbar. Dessutom kan arbetet kännas tyngre då det är färre människor som delar på arbetet och varje människa jobbar intensivt hemma med brukaren. I lägenhetsboende kan personalen ha en larmknapp med vilken de kan kalla på hjälp och det från enheten kan på kort varsel komma annan personal och hjälpa till i en utmanande situation.

5.4 Mångprofessionell kunskap och samarbete med anhöriga

Deltagarna ansåg att en särskild lösning är att arbeta mångprofessionellt och på så sätt förebyggande kring utmanande beteende i stöd- och lägenhetsboende. Det kan vara svårt

att veta vad som orsakar utmanande beteende hos en person. Deltagaren fortsatte att exempelvis fysisk åkomma, psykiska orsaker eller det att personen inte vet vad som är på kommande eller vad som förväntas av hen kan orsaka ett oönskat beteende. Därför är det bra att inkludera brett kunnande. Exempelvis Kårkulla arbetar tillsammans med sakkunnigt team som kan bestå av psykologer, socialkuratorer, läkare och autismhandledare då de arbetar med utmanande beteende. En annan av deltagarna påpekade att det kanske inte alltid finns tillräckligt kunskap om vilka alla faktorer som bör tas i beaktande i serviceplanering för att åstadkomma en lyckad lösning. Den tredje av deltagarna kommenterade att personal dessutom behöver känna personen med utmanande beteende. Att läsa om personen på papper räcker inte utan det behövs en längre tid av interaktion mellan professionell och person för att bemötande skall bli så ändamålsenligt som möjligt.

Mest diskuterade deltagarna om att inkludera anhörigas kunnande och åsikter i arbete och boende med personer med utmanande beteende. Det sades att personer med utmanande beteende som fått egen lägenhet och stödboendeservice har haft stöd av aktiva anhöriga som jobbat hårt för att deras barn skall få en individuell boendelösning.

A: ”Att på nå sätt känner ja att ganska många fall än så länge har de att de ha hittats lyckade lösningar kring personer med utmanande beteende och [...] stödboende bygger no på att de ha vari, va heter de, en ganska – eller mycke strak drive från [...] anhörigahåll då.”

En annan deltagare underströk att samarbete med anhöriga är viktigt eftersom personalen bara är en del av personens liv. Det krävs en krävande balansgång och kommunikation för att ingen part skall köra över en annan eller att personen själv hamnar mitt emellan. En av deltagarna tog upp fall där personer kanske bott på flera olika ställen på grund av utmanande beteende och då är det anhöriga som följt med personens alla skeden och har den största kunskapen om hur det går att hantera utmanande beteendet.

A: ”[...] där upplever ja no att det tyvärr än så länge på fälte allt för lite används den sakkunskap o allt för mycke anses [...] att de e vi som e utbildade o kan den här saken o anhöriga ska int ha så stor roll. De e no ett område där de borde utvecklas mycke mera processer kring på vilket sätt man, va heter de, [...] tar del av den

mycky värdefulla kunskap som anhöriga ofta besitter kring hur man kan hantera utmanande beteende.”

B: ”Joo, som professionell har man ju ansvar också att vara i kontakt o si till att de fungerar. Att anhöriga har ju int nån plikt att si till att de fungerar, utan de e från vår sida som man måst [...] hålla de i gång.”

En deltagare diskuterade kring att det bör finnas en öppen dialog mellan professionella och anhöriga där det diskuteras alla parterns önsknings, förväntningar samt vem som sköter vad. Även här kom det fram att personen det handlar om inte får falla utanför utan den behöver tas i beaktande och vara inkluderad i alla ärenden. En annan av deltagarna kom fram med den åsikten att anhöriga ofta inte känner behov av att aktivt delta i nätverksarbete då vardagen fungerar bra för deras närstående. Personer med utmanande beteende har trots allt ofta en mindre fungerande vardag och då är även anhöriga mer aktiva kring personens ärenden – jämfört med anhöriga till personer utan utmanande beteende. Deltagarna diskuterade att det bör vara på professionellas ansvar att ge möjligheter åt anhöriga att delta i personens ärenden - men att de inte kan kräva det.

Deltagare ansåg över huvud taget att anhöriga är mer tvungna att aktivt delta då en person bor i stödboende eftersom det är ett mindre klart utbyggt system kring hur arbetet sker omkring personerna som bor i stödboende. Stöd- och lägenhetsboendeservice har en mindre personalomsättning och då behöver anhöriga kanske besöka sina barn mer ofta och vara mer aktiva med i deras liv. Personen kan ha ett stort behov av stöd men det finns inte tillräckligt med personalresurser och då faller det på anhörigas ansvar. Då kan det vara bra med diskussion om hur ofta anhöriga besöker personen respektive professionella och vem som tar ansvar av vad. Fall där personen behöver stöd hela dagen är arbetet intensivt mellan brukare och professionell och då hinner inte professionella planera arbetet – så som fysiska lösningar i bostaden eller arbetssätt. Då kan det falla på anhörigas ansvar att göra det.

Ett annat ärende som deltagarna tog upp var att skapa låg tröskel för samarbete mellan professionella och anhöriga. En av deltagarna nämnde att diskussioner med anhöriga ofta sker under formella möten var diskussionerna kanske inte är så konstruktiva, utan det

handlar om att fylla i protokoll eller formulär. Träffarna kanske handlar om obligatoriska uppföljningsmöten och då är inte diskussionen lika bärande som i vardagliga diskussioner mellan anhöriga och den personal som dagligen jobbar närmast personen.

B: ”Joo de ska ju int heller kännas så att man ska faktiskt spara ärenden till ett stort möte som e aktuellt nu eller viktigt. Att den där låga tröskeln att ha kontakt när de faktiskt är aktuellt.”

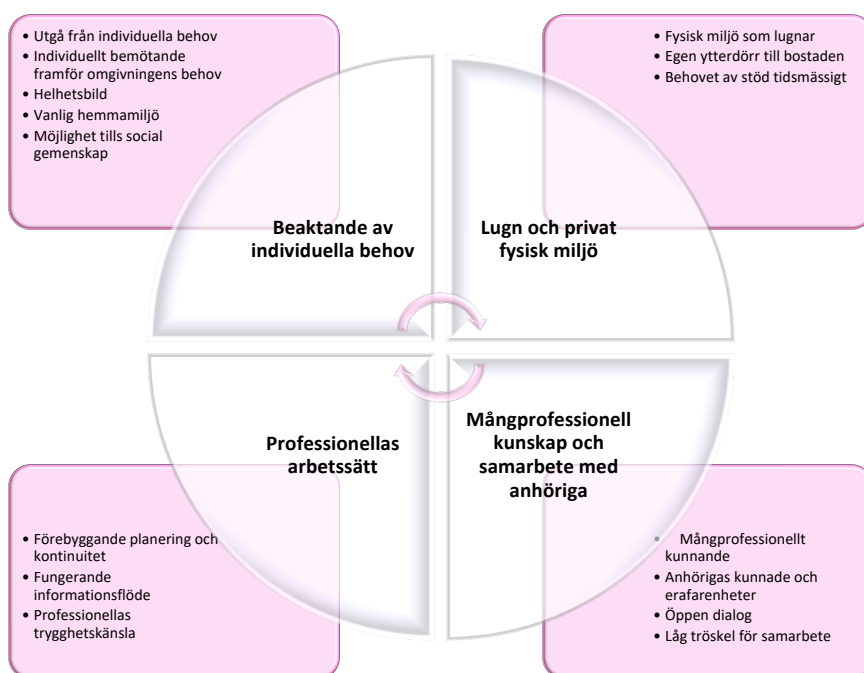
Deltagarna diskuterade om att professionella behöver skapa möjligheter för anhöriga att närma sig de professionella för att diskutera om ärenden de grubblar över. Anhöriga behöver känna att de lätt kan kontakta en professionell eller byta några ord så fort det kommer orsak till det.

5.5 Sammanfattning av resultat

Resultat av fokusgruppintervjun med professionella visar att särskilda lösningar som bör tas i beaktande i stöd- och lägenhetsboende för personer med IF och benägenhet till utmanande beteende är att det i planering och arbete utgås från individuella behov. Resultaten visar varför individuellt bemötande är mer fungerande än planering som baserar sig på yttre omständigheter, att helheten bör beaktas i personens liv, att det bör satsas på vanlig hemmamiljö – så som vem som helst bor samt att personen har möjlighet till social gemenskap. Resultaten visar att det bör beaktas lösningar som möjliggör lugn och privat fysisk miljö i stöd- och lägenhetsboende. Resultaten visar även att det bör beaktas lösningar i professionellas arbetssätt så som förebyggande planering, kontinuitet, fungerande informationsflöde och professionellas trygghetskänsla. Resultaten visar också att särskilda lösningar är kunniga professionella och samarbete med anhöriga. I stöd- och lägenhetsboende är det lättare att planera arbete kring personen som individ jämfört med gruppboende där det är tvunget att fundera på en hel grupp av människor. Det är viktigt att ta personen med i planering och på så sätt beakta för personen viktiga ärenden. Som resultat framkom det argument som stödde individuellt bemötande framför att utgå från en grupp människor. Utmanande beteende handlar ofta om att det är en utmaning för eller på grund av människor runt omkring personen. Det är ofta mer passande för personer med utmanande beteende att bo ensam eftersom situationen runtomkring är lugn och mer

förutsägbar. Vissa personer med utmanande beteende kanske önskar kunna fungera i en grupp men klarar inte av det på grund av brister i sociala färdigheter vilket sedan kan leda till oönskat beteende. Helhetsbilden i personens liv bör också tas i beaktande – det är inte tillräckligt att fundera hur personens liv ser ut enbart i lägenheten. Det behöver erbjudas en så vanlig hemmiljö som möjligt åt personer med utmanande beteende. Stödboendelösning är en mer vanlig boendelösning och där behöver personen inte vara i kontakt med flera människor vilket kan vara svårt för personen och därmed orsaka utmanande beteende. Personer med utmanande beteende kan även dra nytta av att bo nära lugna grönområden som sänker på stressnivån. Personer behöver alltså få en möjlighet att välja hurudan miljön är utanför hemmet – så som alla människor väljer i val av hem. Resultaten visar även att samhälle bör acceptera dessa personer i sitt grannskap. I boendefrågor bör det tas i beaktande att personer behöver ha en möjlighet till social gemenskap då de i stöd- eller lägenhetsboende lätt kan bli ensamma. Resultaten tyder på att lösningar som skapar lugn och privat fysisk miljö är aspekter som bör tas i beaktande. En person med utmanande beteende kan behöva ett utrymme som är skilt från allt annat där personen kan lugna ner sig. Resultaten visar att lägenhetsboende där personer har egna ingångar till sina bostäder är en lyckad lösning. Då behöver personerna inte vara bland andra människor och därmed faller en risk för utmanande beteende bort. Det bör även funderas hurudan tidsanvändning för träff med brukare och personal som är mest ändamålsenlig. I stödboende sker stödet under en längre tid och på en gång medan i lägenhetsboende kan personalen gå in hos personen under kortare stunder men mer ofta. Resultat visar att det behöver göras förebyggande planering då det funderas på stöd- och lägenhetsboende för personer med utmanande beteende. I stöd- och lägenhetsboende går det att fundera på individuella lösningar som förebygger ett utmanande beteende. Kontinuitet är en viktig punkt i stöd- och lägenhetsboende. Personen bör ha möjlighet att bo en lång tid i sitt hem samt att stödet som personen får är långsiktigt och fortlöpande. Professionella bör i deras arbete ha ett fungerande informationsflöde så att alla är medvetna om vad det har passats gällande arbete med personer med utmanande beteende. Resultat visar även att professionella behöver känna trygghet i sitt arbete då de är hemma hos personer med utmanande beteende. Det kan handla om att det finns annan personal tillgänglig som kan hjälpa i en utmanande situation eller att det finns ett fungerande larmsystem. Resultat visar även att professionella behöver arbeta i mångprofessionella team för att på så sätt få bred kunskap gällande särskilda lösningar för personer med utmanande beteende. Det är viktigt att

samarbeta med anhöriga till personer med utmanande beteende eftersom de har erfarenhet av sina närstående och deras beteende under personernas hela livslopp. Anhöriga vet ofta vad som är mest ändamålsenligt för personerna. Aktiva anhöriga kan få igenom boendelösningar som är individuellt planerade för personerna i fråga. Resultat visar att det bör finnas öppen dialog mellan professionella och anhöriga samt att anhöriga är en del av personernas liv. Anhöriga kan vilja eller vara tvungna att hjälpa till i stödet för personen i stöd- och lägenhetsboende och därför är det viktigt att professionella och anhöriga gör samarbete – utan att glömma att personen stödet handlar om är den som är i centrum.

Figur 4. Särskilda lösningar för lyckat stöd- och lägenhetsboende

6 DISKUSSION

I detta kapitel diskuteras resultaten i förhållande till inledning, tidigare forskning och teoretisk referensram det vill säga delaktighet och PCP. Jag gör egna tolkningar i diskussionen. Efter det diskuteras studiens material och metod samt studiens trovärdighet och tillförlitlighet. Därefter diskuteras vilka är studiens teoretiska och praktiska bidrag till arbetsliv och forskning. Slutligen diskuteras studiens etiska aspekter.

Studiens syfte var att samla kunskap om vilka särskilda lösningar som kan vara användbara då en person med IF och benägenhet till utmanande beteende bor eller vill bo i stöd-

eller lägenhetsboende. Resultaten kan hjälpa professionella i planering och vardagligt arbete i stöd- och lägenhetsboende. Resultaten visar att professionella anser att särskilda lösningar som kan möjliggöra lyckat stöd- och lägenhetsboende för personer med IF och benägenhet till utmanande beteende är beaktande av individuella behov, lugn och privat fysisk miljö, professionellas arbetssätt, mångprofessionell kunskap och samarbete med anhöriga samt trygg arbetsmiljö.

6.1 Resultatdiskussion

Resultaten tyder på att professionellas erfarenheter från fältet är liknande med tidigare forskning och teori som tagits med i denna studie. Både i tidigare forskning, teori och resultat framkom det att lösningar angående fysisk miljö, professionellas kunnande och arbetssätt kan minska utmanande beteende och därmed främja lyckat stöd- och lägenhetsboende. Igenom hela studien har det framkommit att då det i planering och arbete med personer med utmanande beteende utgås från individuella behov ökar personens livskvalitet och utmanande beteende minskar. Jag tolkar detta som en övergripande lösning som främjar lyckat stöd- och lägenhetsboende för personer med IF och benägenhet till utmanande beteende. De resultat som jag inte kan koppla ihop med tidigare forskning och teori är fungerande informationsflöde och professionellas trygghetskänsla. Likväl är dessa viktiga resultat eftersom de är verkliga erfarenheter från fältet.

Resultaten greppar det teoretiska begreppet delaktighet. Delaktighet passar ihop med resultatet som säger att personer med utmanande beteende som bor i stöd- och lägenhetsboende behöver ha möjlighet till social gemenskap. Delaktighet handlar bland annat om att för personer skapa möjligheter att känna gemenskap med andra människor och på det sättet få bättre livskvalitet. I resultaten framkom det att personer behöver bo individuellt i ett eget hem men samtidigt behöver de få känna social gemenskap då de lätt kan bli ensamma i sitt hem. Förutom det tolkar jag att mångprofessionell kunskap handlar om olika kunskaper och arbetssätt som kan framhäva personens delaktighet och därför sammanställs det med teoretiska begreppet delaktighet. Jag tolkar att hela studien kan ses handla om delaktighet eftersom det framkommer att personen själv behöver tas med i både planering av boende men också i vardagen.

Det framkom tydligt att resultaten handlar om teoretiska begreppet personcentrerad planering. Jag anser att resultaten individuellt anpassat boende, att se individen framför gruppen, erbjudande av vanlig hemmiljö, lugn och privat fysisk miljö, förebyggande planering och samarbete med anhöriga handlar om personcentrerad planering eftersom dessa utgår från individens behov – synsätten är personcentrerade.

Delaktighet

Möjlighet till social gemenskap

Resultat visar att en särskild lösning är att ge personer möjlighet till social gemenskap då de annars kan bli ensamma i stöd- och lägenhetsboende. Detta är passande med nuvarande lösningar i samhället där en person som bor i stödboende intill ett grupphem med gemensamma utrymmen. Detta kan resultera i minskande känsla av ensamhet. (Verner 2020, FDUV) I lägenhetsboende kan personerna ha möjlighet till utrymmen för gemensam samvaro (Kårkulla samkommun 2020 s. 19). Även tidigare forskning visar att personer behöver få bo nära sina vänner och släktingar samt få stöd i att skapa och upprätthålla sociala kontakter. (Mansell 2007 s. 6, Socialstyrelsen 2018 s. 37) Resultatet sammanfaller med denna studiens teoretiska begrepp delaktighet. Om personen inte får vara delaktig – det vill säga vara med och välja var hen bor tas möjligheten att sätta rötter i egen hemkommun och sociala gemenskap bort. (Hakala 2014 s. 101-102, 107) Att skapa och upprätthålla sociala kontakter är av de viktigaste uppgifterna då man vill hjälpa personer med IF att uppnå delaktighet i samhället. (Harjajarvi 2015 s. 71) Jag tolkar att personer med utmanande beteende kan behöva lugn och privatliv i egen bostad för att stressnivån skall sjunka – men att många ändå är sociala varelser som mår bra av att ha nära förhållanden till andra människor. Detta passar ihop med tidigare forskning som visar att då det sociala nätverket är fungerande spelar inte servicesystemet den största rollen i personens liv. Social delaktighet stöder välmående eftersom det ger meningsfullhet i livet. Det ger bättre hälsa och livskvalitet. (Sillanpää & Hintsala 2020 s. 42-43) Resultatet passar även ihop med teoretiska begreppet personcentrerad planering där det bland annat tillsammans med personen tas reda på hurudan gemenskap personen vill vara del av – men som också hjälper personen att hållas som en del av sin gemenskap. (Rajalahti & Ahlsten 2014 s. 21, Sillanpää & Hintsala 2020 s. 23)

Mångprofessionell kunskap

Resultaten visar att en särskild lösning är mångprofessionell kunskap kring utmanande beteende. I tidigare forskning och teori framkom det enstaka gånger att mångprofessionellt arbete är viktigt. Jag tolkar ändå att det sammanfaller med tidigare forskning som tyder på att kunniga och utbildade professionella kan stöda personer på ett sätt som kan minska utmanande beteende. Jag tolkar att mångprofessionella kunskap kan hjälpa till att öka persons delaktighet. Exempelvis kan fungerande kommunikation göra att personen är mer delaktig i vardagen eller i planering av boende. I och med att professionella har kunskap från olika områden gör att de stöder varandra i arbete med utmanande beteende. Jag tänker att det behövs mångprofessionellt arbete redan i planering av boendeservice men också i vardagligt arbete med personerna. Enligt tidigare forskning behöver professionella ha kunskap i alternativ kommunikation, tydliggörande pedagogik, beaktande av fysisk hälsa, aktivt stöd, respekt för individuella behov och självbestämmanderätt då de arbetar med personer som kan ha utmanande beteende. Tidigare forskning tyder att det är på ledningens ansvar att ordna utbildning för personal och särskilda lösningar i boende för personer med utmanande beteende. (Socialstyrelsen 2015, Jenkins et al. 2014, Björne et al. 2012, Macpherson et al. 2012, Beadle-Brown et al. 2012).

Personcentrerad planering

Individuellt anpassat boende

Studiens resultat tyder på att en särskild lösning är att göra individuella anpassningar och utgå från individens behov i stöd- och lägenhetsboende. Resultaten visar att det i stöd- och lägenhetsboende är möjligt att utgå från individens behov eftersom det inte behövs funderas på behoven av en hel grupp av människor eller andra yttre omständigheter. Detta stämmer överens med plock från inledningen som säger att en avgörande aspekt i minskande av utmanande beteende är hjälp och stöd uppbyggt på personens individuella behov som förbättrar personens livskvalitet. Detta är lättare att förverkliga i egen lägenhet än i gruppboende. (Fitzpatrick 2010) Jag tolkar att det känns tryggare för personen då det är tyst och lugnt i egen lägenhet och professionella kan koncentra sig enbart på en person och all den stund som de är tillsammans. Resultaten stämmer även överens med tidigare forskning som visar att lösningar i fysisk miljö som är planerade utgående från individens behov har en positiv inverkan på personen själv men också på den professionella som

stöder personen eftersom det är lättare att utföra arbete i en anpassad miljö. (Jenkins et al. 2014 s. 148). Tidigare forskning visar även att individuellt anpassade lösningar i personens hem kan ge nytta på både social och ekonomisk nivå – både för personen själv, professionella och hela organisationen. (Jenkins et al. 2014 s.141, 148-149) Jag tolkar detta som att trivsel ökar för både personen själv och den professionella vilket har positiv inverkan på andra helheter. Tidigare forskning visar att utformning av hem bör göras utgående från individuella önskemål och åsikter eftersom alla har individuella behov. (Kinnaer et al. 2016 s. 193-194, Hannukainen et al. 2019 s. 144-145) Resultaten passar även ihop med tidigare forskning som visar att individuella boendialternativ ger bättre livskvalitet. (McCarron et al. 2019 s. 12, Mansell 2007 s. 16) Understöddande tidigare forskning visar att det bör göras en grundlig och mångsektoriell utredning av individuella behov då det planeras boende för en person. Möjligheterna för ett tillfredsställande liv ökar då stödet planeras utgående från personens egna behov. Då får personen leva ett liv som ser ut som hen själv och utmanande beteende minskar. (Koskentausta et al. 2013) Jag tolkar detta som en viktig förebyggande aspekt. Om planering är väl utförd minskar också risken för misslyckanden i fel boendemiljöer eller felplaceringar. Resultaten passar även ihop med tidigare forskning som säger att kommunikation bör vara individuellt anpassad, vilket gör att utmanande beteende kan förebyggas. (Socialstyrelsen 2018 s. 36-37) Det avgörande med att utgå från individuella behov då det handlar om utmanande beteende är att det oönskade beteendet minskar då personen får sina individuella behov tillfredsställda. Resultaten passar ihop med tidigare forskning som visar att då det utgås från individuella behov ökar självbestämmanderätten och därmed ökar tillfredsställelse hos personen och utmanande beteende minskar. (Pitkänen et al. 2015, Kinnaer et al. 2016, Socialstyrelsen 2018, Koskentausta et al. 2013, Hannukainen et al. 2019, Cox et al. 2014, Björne et al. 2012, Beadle-Brown et al. 2012). Resultaten passar ihop med en kritisk synpunkt ur tidigare forskning som visar att personer med funktionsnedsättning får knappa alternativ gällande boendemöjligheter och individuella behov får inte tillräckligt med hänsyn. (Hakala 2014 s. 101-102) Jag tolkar att detta beror på att det ofta behövs göras snabba beslut, och tiden för att utreda individuella behov hittas inte. Resultat som säger att boendeplanering bör utgå från individuella behov passar ihop med en av studiens teoretiska utgångspunkt som handlar om personcentrerat arbetssätt. Det att personen får vara mer delaktig samt att professionella lägger mer märke till att faktiskt lyssna på personen har gjort att serviceplaner har blivit mer individuella. (Ahlsten 2014 s. 40) Det att en

serviceplan blir mer individuell gör att personen får leva ett liv som passar och ser ut som personen själv. Även professionella anser att deras arbete har blivit mer betydelsefullt och på ett positivt sätt mer krävande då de implementerat ett personcentrerat arbetssätt. (Ahlsten 2014 s. 41) Utan att veta en persons egna åsikter och beslut kan det inte skräddarsys service som besvarar personens individuella behov. (Ahlsten 2014 s. 43) Personlig budget är ett sätt för personen att få individuell service där möjligheten till självbestämmande växer. (Eriksson 2013 s. 12)

Individen framför gruppen

Resultaten visar att en särskild lösning är att fundera på individen framför gruppen. Enligt resultaten uppkommer utmanande beteende på grund av att omgivningen och personen inte passar ihop. Dessutom visar resultaten att utmanande beteende ofta kan vara en utmaning för omgivningen – inte för personen själv. Detta passar ihop med inledningen som visar att personer med utmanande beteende inte anses ”duga åt någon” och de ofta behöver byta boende eftersom få platser kan bemöta deras behov av tjänster eller att de inte passar in med de andra brukarna (Harjajärvi 2009 s. 39). Jag tolkar detta som ett resursproblem – personer med utmanande beteende kunde ofta ha det bättre ifall någon ur personalen kunde ge dem mera tid och övervakning och därmed förebygga situationer som skapar utmanande beteende. Inledningen visar även att utmanande beteende minskar då personer får bo i eget hem i stället för gruppboende (Mietola et al. 2013 s. 55, Pitkänen et al. 2015 s. 51, Mansell 2007 s. 16). Resultaten stöder även mina egna erfarenheter om att personer med utmanande beteende behöver särskilt bemötande utgående från deras särskilda behov och att detta är svårt att erbjuda i gruppboendemiljö - på grund av fysisk omgivning och andra människors behov. Detta får stöd av text ur definition av begrepp som säger att utmanande beteende uppstår då personens beteende och omgivning inte passar ihop. Utmanande beteende är förknippat med situationen det uppkommer i. Utmanande beteende är tecken på att personen inte får sina behov tillgodosedda eller är ett resultat av att personen inte förstår sin omgivning eller omgivningen inte förstår personen. Utmanande beteende kan förebyggas genom att omgivningen skapar lösningar som gör att personen kan leva ett tillfredställande liv. (Autismiliitto 2013, Socialstyrelsen 2015 s. 11)

Resultaten visar att personer med utmanande beteende kan ha stora svårigheter i sociala situationer och med oförutsägbara situationer på grund av andra människors humör eller beteende. Detta understöds av tidigare forskning som visar att en lösning är att planera miljön sådan att en person med utmanande beteende inte oförväntat behöver mötas med andra människor eller tvingas vara i social interaktion (Mietola et al. 2013 s. 55, 89). Det är en fördel om personen kan lämna sitt hem utan att måsta passera utrymmen där det vistas andra människor. Utrymmen bör generellt vara utformade så både personen själv och den professionella har utrymme att ta sig åt sidan om det behövs. Personen skall inte behöva känna sig inträngd av den professionellas närhet i utrymmet de befinner sig i. (Björne et al. 2012 s. 66) Då miljön är fri från störande sinnesintryck kan personen återhämta sig snabbare och därmed bättre använda sina resurser. (Hannukainen et al. 2019 s. 13) Personer med autism som har svårt att bearbeta händelser i omgivningen känner att det egna hemmet är stället de har kontroll över – ingen annan kan komma och göra oförväntade förändringar (Kinnaer et al. 2016 s. 193-194). Det att personen får uppleva privatliv och säkerhet i sitt hem är grunden till återhämtning (Hannukainen et al. 2019 s. 181). Jag tolkar att personer med IF ofta bor på ställen där det ständigt rör sig många andra människor runt omkring dem. I hemmet och byggnaden där de bor rör sig andra brukare och personal, dörrar till deras rum och badrum står öppna oberoende är personerna där eller inte. Dessutom går personerna på dagverksamheter där det också är många människor. Personernas liv är socialtumulter från morgon till kväll. Tidigare forskning tyder att känsla av stress kan uppstå då exempelvis personer med autism hamnar oberoende av deras vilja eller kontroll vara i interaktion med andra människor (Björne et al. 2012 s. 66).

Vanlig hemmiljö

Resultaten visar att en särskild lösning är att för personer med utmanande beteende erbjuda så vanlig hemmiljö som möjligt – en boendelösning som är liknande som för vilken människa som helst. Detta passar ihop med inledningen som säger att boendeobjekt för personer med IF bör finnas och byggas på vanliga bostadsområden. (Stadsrådet 2019 s. 53) Även Förenta Nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning framhäver att personer med funktionsnedsättning har samma rättigheter som andra människor att välja var och med vem de bor. (Mahlamäki 2015 s. 5) Jag tolkar att det antagligen inte är första tanken att erbjuda personer med utmanande beteende en

egen bostad eftersom det krävs särskilda lösningar för att det skall vara lyckat och tryggt för alla parter som är inblandade i personens vardag. Jag tolkar att det kanske är lättast att placera personen på ett ställe där det finns mera personal tillgängligt dygnet runt och då är alternativen ofta grupphem. Detta strider emot att utgå från personens individuella behov ifall hen önskar bo i egen bostad och hade nytta av det. Tidigare forskning säger att personer med utmanande beteende kan få stöd dygnet runt eller av fler professionella samtidigt. (Mietola et al. 2013 s. 55, 89) Jag tolkar att det anses att personer som bor själv borde klara sig rätt självständigt. En person med utmanande beteende kanske behöver mera stöd på grund av enbart beteende och därför kanske personen inte blir erbjuden ett eget hem. Tidigare forskning som säger att miljö fri från andra människor och lugn ljudmiljö minskar utmanande beteende stöder resultat gällande vanlig hemmiljö. (Mietola et al. 2013 s. 55, 89, Socialstyrelsen 2015 s. 35, Hannukainen et al 2019 s. 13, 148-181) Jag tolkar att människor som bor i eget hem skapar en sådan hemmiljö var de slappnar av på bästa möjliga sätt. Varför ges inte personer med IF och utmanande beteende samma möjlighet? Tidigare forskning tyder på att utmanande beteende inte är en orsak till att en person inte kan bo på ett visst sätt utan hemmet bör anpassas eller vara möjligt att anpassa för personens behov (Björne et al. 2012 s. 68-70).

Fysisk miljö

Resultaten visar att en särskild lösning är skapande av lugn och privat fysisk miljö. Detta sammanfaller med mina egna erfarenheter som visat att miljö som inte är anpassad till personer med utmanande beteende orsakar svårigheter både för personen själv och andra människor i personens omgivning. Detta passar ihop med tidigare forskning som menar att individuellt anpassade lösningar i fysisk miljö har positiv inverkan på både personen själv och professionella eftersom det är lättare att utföra praktiska uppgifter. (Jenkins et al. 2014 s. 148) Tidigare forskning tyder på att miljön bör vara kognitivt begriplig för en person. Miljön får inte orsaka stress eller sensorisk överbelastning. Miljön bör även vara sådan att personen kan känna sig trygg, aktiv och delaktig. (Socialstyrelsen 2015 s. 33-34, Socialstyrelsen 2018 s. 32) I resultaten framkom det att en- eller tvårummare kan vara för små för att avgränsa ett område för lugnare miljö. Tidigare forskning tipsar däremot att små utrymmen kan avgränsas till mindre anpassade utrymmen med hjälp av möbler eller material. (Hannukainen et al. 2019 s. 144-145) Jag tolkar att det krävs påhittighet för att skapa individuella lösningar. Exempelvis tänker jag att ett rum kunde avgränsas

till mindre med hjälp av en gardin, skärm eller rumsavdelare. Både i resultaten och tidigare forskning framkommer det att både personer med utmanande beteende och professionella behöver utrymme i bostaden så de kan ta sig åt sidan om det behövs. (Björne et al. 2012 s. 66) I resultaten framkom det att en lyckad lösning i fysisk miljö är egna ingångar till bostaden. Detta sammanfaller med tidigare forskning som menar att det är en fördel om personer kan lämna sitt hem utan att behöva passera utrymmen där det vistas andra människor. (Björne et al. 2012 s. 66) Jag tolkar detta som en förebyggande insats i planering av boende för personer med utmanande beteende. I byggnader som inte har egna ingångar till bostäder är det svårt att göra en ifrågavarande anpassning.

Förebyggande planering

Resultaten visar att en särskild lösning är arbetssätt så som förebyggande planering. Detta sammanfaller med tidigare forskning som tyder på att det är viktigt att skapa förutsägbarhet för personer med utmanande beteende. Personer behöver veta vad som kommer att hända i närmaste och kommande framtiden (Socialstyrelsen 2018 s. 37, (Koskentausta et al. 2013) Resultaten visar att då det görs förebyggande arbete hamnar personer med utmanande beteende inte i situationer som triggar beteendet. Jag tolkar detta som en betydelsefull punkt av positiva sidor i stöd- och lägenhetsboende. I gruppboende finns det många andra brukare och personal och där är det omöjligt att förutsäga alla situationer som sker längs med dagen. Däremot är det gravt sett i stödboende ingen annan än personen själv eller den professionella som kan rubba stunden. Resultaten av förebyggande arbete passar ihop med tidigare forskning som säger att uppföljning av personens beteende kan ge svar på vilka faktorer som orsakar eller upprätthåller utmanande beteende. (Koskentausta et al. 2013) Jag tolkar detta som ett förebyggande arbetssätt som letar efter orsaker till utmanande beteende för att sedan på ett förebyggande sätt kunna undvika de situationerna som visat sig trigga beteendet. Resultatet passar ihop med tidigare forskning som visar att en grundlig utredning av personens behov bör göras innan hen flyttar till ett hem. (Koskentausta et al. 2013, Mantere et al. 2019 s. 27, Sillanpää & Hintsala 2020 s. 23-25) Jag tolkar även detta som förebyggande arbete. Tidigare forskning visar att det är ledningens ansvar att se till att särskilda lösningar beaktas i arbete med personer med utmanande beteende - det vill säga professionella bör få utbildning i beteende och arbetssätt. Detta tolkar jag som förebyggande arbete eftersom kunskap om utmanande beteende gör att det går att antingen förebygga eller minska utmanande beteende. Överhuvudtaget

tolkar jag det som förebyggande då personer med IF och benägenhet till utmanande beteende får vara delaktiga i ärenden som gäller deras eget liv samt att planering och arbete är personcentrerat eftersom det höjer personers livskvalitet. Jag tolkar det som viktiga aspekter som organisationer inom IF-området bör satsa på och använda som förebyggande arbetssätt som genomsyrar alla skeden av arbete med personer med IF och utmanande beteende.

Samarbete med anhöriga

Resultaten visar att en särskild lösning är samarbete med anhöriga. Resultaten visar att anhöriga kan ha följt med deras närstående i alla livsskeden och de har viktig kunskap gällande personens behov och beteende – därför borde de aktivare tas med i samarbete med professionella. Detta sammanfaller med tidigare forskning som tyder på att det i serviceplanering är viktigt att ta med människor som står personen nära. (Mantere et al. 2019 s. 27-28) Tidigare forskning menar att både personen själv och anhöriga behöver känna sig trygga då personen flyttar till eget hem. (Sillanpää & Hintsala 2020 s. 22-24) I tidigare forskning framkommer att anhöriga inte anser sin röst komma fram samt att de inte får den stöd de behöver. (Harjajärvi 2015 s. 12, 15) Jag tolkar att det lätt kan uppstå en maktkamp mellan professionella och anhöriga gällande vem som vet bättre. Jag tänker att det inte borde funderas på vem som har rätt eller fel utan det bör uppstå en dialog där man samarbetar och lär sig av varandra. Även professionella sinsemellan har olika åsikter och det balanseras mellan dem. I resultaten framkom det att professionella och anhöriga mer borde prata med varandra i vardagen då det är mer naturligt och inte vänta med ärenden tills formella möten ordnas. Tidigare forskning tyder på att personens delaktighet ökar då det görs samarbete med anhöriga. (Harjajärvi 2015 s. 102) I personcentrerad planering anses det enligt tidigare forskning att vänner och familj är en resurs samt att deras röster behöver förstärkas. (Hintsala & Rajaniemi 2011 s. 31-33)

Trygg arbetsmiljö

Fungerande informationsflöde

De resultat som inte kom fram i studiens tidigare forskning eller teoridel var fungerande informationsflöde i arbete bland professionella. Jag tolkar detta som en viktig aspekt eftersom det kan vara små poäng som slutligen är avgörande gällande en persons beteende. Ur mina egna erfarenheter kan någon exempelvis ha kommit underfund med att fel klädesplagg orsakar utmanande beteende hos en person. Om denna information inte går vidare uppstår det utmanande beteende varje gång fel klädesplagg erbjuds till personen – personen kan kanske inte själv genom kommunikation visa att klädesplagget är fel och hen vill ha något annat. Jag tolkar även att detta är ett bra exempel på när självbestämmande kan minska utmanande beteende. Då personen själv får välja kläder eller kan genom olika kommunikationsmöjligheter visa vad hen vill hålls hen lugnare och blir inte tvingad till något som inte känns bra. Även i resultaten kom det fram att små saker kan bli stora då information inte går framåt.

Professionellas trygghetskänsla

Professionellas trygghetskänsla var ett annat resultat som inte framkom i tidigare forskning. I tidigare forskning framkom det trygghetskänsla från brukarens sida men inte från professionellas sida. Jag tolkar detta som en viktig punkt eftersom professionella vill och behöver få arbeta tryggt i stöd- och lägenhetsboende med personer med utmanande beteende. Jag tolkar att det är någonting organisationer behöver satsa på då de vet att de har brukare med utmanande beteende. Professionella skall inte ensam behöva känna att de har ansvar för en människas beteende utan hela organisationer måste skapa riktlinjer som medvetet arbetar för trygg arbetsmiljö. Detta sammanfaller med tidigare forskning som visar att det är på ledningens och organisationers ansvar att minska utmanande beteende. (Björne et al. 2012 s. 68-70)

6.2 Metoddiskussion

Nedan diskuteras studiens material samt relevansen av metoden. Tidigare forskning som valts till studien greppar inte specifikt det ämne jag var ute efter. Syfte och frågeställning ändrades längs med att informationssökningen framskred. Detta gör att studierna i

tidigare forskning huvudsakligen handlat om aningen olika saker och jag var tvungen att leta plock ur materialet som behandlar just mitt ämne. I och med att problemformuleringen och informationssökning gick in på varandra upplevde jag dessa två som en av de svåraste faserna under studiens gång – det kändes svårt att fokusera på det som jag egentligen ville ha svar på. Jag anser inte att studiens tidigare forskning gett svar på vilka särskilda lösningar behövs för att *stöd- och lägenhetsboende* skall lyckas utan det handlade överlag om särskilda lösningar för att minska utmanande beteende i boende. Jag drar den slutsatsen att det handlar om särskilda lösningar som kan tas i beaktande oberoende boendeform. Vissa studier i tidigare forskning hade svåruppfattad engelska och jag kan ha förstått dem fel vilket också kan påverka tillförlitligheten i materialet. Jag anser att jag hittat mycket material som berör utmanande beteende och boende för personer med IF och kan därför konstatera att studien baserar sig på vetenskap även om det varit svårt att precisera. Teoridelen är utvald på grund av att det ofta i tidigare forskningen framkom att individuella utgångspunkter är viktiga. Jag tänkte att med hjälp av delaktighet och personcentrerad planering förstärks synen på individens behov och därför valdes dessa teoretiska begrepp till teoridelen. Även i teoridelen var det svårt att hålla fokus på studiens syfte och forskningsfråga och leta efter material som behandlade just det. Jag märkte att då jag blev trött gick informationssökningen lätt till det att jag tog upp sådant som intresserade mig själv och detta kan ha påverkat innehållet av studien. Jag anser att fokusgruppintervju var ett relevant val av metod eftersom det då framkom verkliga erfarenheter gällande utmanande beteende i stöd- och lägenhetsboende. Semistrukturerad intervjuguide var bra eftersom deltagarna då fick komma fram med egna tankar. I fokusgruppintervjun pratade två deltagare mer än den tredje vilket kan betyda att det kan ha funnits mer erfarenheter än vad det kom fram i denna fokusgruppintervju. Intervjuguiden har styrt de huvudgripande ämnena och resultaten gav inte mycket ny information för studien. I analyskedet var det svårt att koppla ihop resultat med tidigare forskning och teori på ett vettigt sätt – det kändes att jag fastnade på detaljer och kunde inte se helheten.

6.3 Trovärdighet

Trovärdigheten i denna studie är beroende på hur noggrant jag granskat hela arbetsprocessen. Jag har kritiskt granskat syfte, frågeställning, design, metod, analys och presentation av resultaten. Jag har varit kritisk mot mina egna erfarenheter och också kunskaper

att göra forskning. Resultat av en studie med kvalitativ innehållsanalys är inte generaliserbara men det bör vara möjligt att göra en liknande studie på nytt. Därför är det viktigt att göra metodbeskrivningen så noggrann som möjligt. (Danielson 2012 s. 340-341).

Resultaten av denna studie är inte generaliserbara eftersom den kvalitativa designen och en fokusgruppstudie har skapat ett begränsat material. Det har framkommit att resultaten enbart grundar sig på erfarenheter av några professionella inom Kårkulla. Jag har redovisat för om alla i gruppen kommit till tals eller om enbart dominanta har styrt diskussionen eftersom detta påverkar mängden åsikter och därmed resultat. Resultaten ur fokusgruppdiskussionen har kopplats till tidigare vetenskaplig forskning och teoretisk referensram. (jfr Wibeck 2012 s. 210-211)

Studiens trovärdighet kan lida på grund av att det inte hittades riktigt passande bakgrund till själva syfte och forskningsfråga utan materialet består av plock från tidigare forskning. Metodvalet var bra men eftersom det var svårt att få informanter baserar sig resultaten inte på fler än tre människors erfarenheter och åsikter – studien är alltså inte generaliserbar. Jag hade kanske inte fått informanter om jag inte till sist bett några av mina tidigare kontakter delta – detta gör att informanterna inte blivit slumpmässigt valda. Studien är metodikmässigt trovärdig eftersom jag noggrant försökt skriva ut arbetsprocessen – någon kan alltså göra en liknande studie på samma sätt. Studien är även trovärdig eftersom jag har läst mig in på ämnet för att förstå att det är ett aktuellt ämne som verkligen finns orsak att studera. Jag anser mig ha hållit röd tråd genom arbetet vilket ökar tillförlitligheten. Bias förekommer eftersom jag har egna erfarenheter av utmanande beteende i boende och därför kan det ha påverkat innehållet av hela studien.

6.4 Forskning och arbetsliv

Studien är bevis på att utmanande beteende i stöd- och lägenhetsboende behöver forskas vidare i eftersom det var svårt att hitta tidigare forskning gällande ämnet och det var svårt att få deltagare till fokusgruppintervju. Jag undrar själv om personer med utmanande beteende inte bor i stöd- och lägenhetsboende och varför gör de inte det när studier tyder på att utmanande beteende minskar i egen lägenhet? Denna studie kan vara en språngbräda för både professionella och studerande som är intresserade av ämnet och vill forska

vidare. Denna studie kan ge riktgivande tips till praktiskt arbete med personer med utmanande beteende i stöd- och lägenhetsboende eftersom det framkommer vad som kan hjälpa till att minska utmanande beteende. Studien kan även hjälpa organisationer inom funktionshinderområdet att fundera vad som bör tas i beaktande då det planeras stöd- eller lägenhetsboende för personer med utmanande beteende.

6.5 Etiska aspekter

Jag har läst mig in på ämnet vilket är grunden till att studien baserar sig på verklighet. Jag har skrivit om personer med IF och utmanande beteende med respekt för dem. Samhället behöver märka dessa personer och erbjuda dem möjligheter till bättre livskvalitet i form av individuellt boende istället för att se dem som en börda med krångligt beteende. Jag har genom hela arbetet varit ärlig, omsorgsfull samt undvikit fusk och plagiat. Jag har sett till att ingen får veta vem som deltagit i studien. Fokusgruppintervjun gjordes via Microsoft Teams i mitt hem men jag ordnade så jag var ensam hemma under tillfället. Resultat av studien har inte diskuterats med andra än lärare och andra studerande innan hela masterarbetsprocessen slutförts. Intervjumaterialet har sparats på en minnessticka som förvarats i mitt hem var ingen annan har haft tillgång. Intervjumaterialet har förstörts genom att radera det från minnesstickan när masterarbetet blivit godkänt.

7 SLUTSATSER

Personer med IF och utmanande beteende behöver få boendeservice som baserar sig på deras individuella behov. Utmanande beteende kan bero på många olika saker så som brister i fysisk miljö, brist på kommunikation, fysiska eller psykiska åkommor, brist på självbestämmanderätt. Därför är det viktigt att redan i planeringsskede ta reda på vilken form av stöd personen behöver samt vad triggar utmanande beteende för att kunna erbjuda sådant stöd- eller lägenhetsboende som inte ger orsak till utmanande beteende. Både tidigare forskning och resultat tyder på att individuella behov är en hörnsten i boendefrågor för personer med utmanande beteende. Som slutsats kan det dras att så länge personer placeras i gruppem går det inte att utgå från individuella behov eftersom alla andra brukare och personal slutligen är det som styr hurudan servicen blir för enskilda personer.

Miljön bör vara anpassad och trygg för både personer med utmanande beteende och för professionella som arbetar med dem. Som slutsats kan det dras att det redan i planeringsstade bör funderas på trygghetsaspekter då personer med utmanande beteende skall bo i stöd- och lägenhetsboende. Personerna själv, anhöriga och professionella skall känna att fysiska miljön ger möjlighet för trygghet samt att det finns hjälp till hand om det uppstår en utmanande situation i en lägenhet. Det bör alltså finnas möjlighet för professionella att arbeta i par då de besöker en person som kan ha utmanande beteende i form av hot eller direkt våld mot sig själv eller andra. Professionella bör även ha möjlighet att larma på hjälp om det behövs.

Professionella behöver ha kunskap om personer med IF och utmanande beteende samt olika arbetssätt som kan minska och förebygga utmanande beteende. Som helhet är det på organisationens ansvar att erbjuda utbildning till hela personalgrupper så det inte blir på enstaka professionellas ansvar att kämpa med utmanande beteende.

Eftersom utmanande beteende kan bero av många olika saker är det en utmaning att komma underfund med vad orsaken är – speciellt om personen och den professionella inte har gemensam kommunikationsform. Därför bör det både i planering och själva vardagliga arbete göras samarbete med mångprofessionella team och anhöriga. Ju mer kunskap och synvinklar det finns desto större är sannolikheten att det nås en sådan lösning som passar en person bäst.

Slutligen bör det poängteras att det är personen som skall vara i centrum. Professionella och anhöriga kan ha utomstående kunskap och synsätt men endast personen själv kan veta vad hen vill. Personen kan behöva hjälp med att känna till olika alternativ eller göra val och då bör professionella och anhöriga erbjuda hjälp och möjligheter. Studien har handlat om stöd- och lägenhetsboende som gör det möjligt att utgå från individuella behov men det bör uppmärksammas att någon ändå kan dra större nytta av grupphem – behoven är alltid individuella.

Jag anser mig ha fått svar på forskningsfrågan *Vilka särskilda lösningar anser professionella att personer med IF och benägenhet till utmanande beteende behöver för att stöd- eller lägenhetsboende skall lyckas?* Det har trots allt genom hela studiens gång varit svårt

att hålla fokus på specifikt stöd- och lägenhetsboende och detta är en orsak till att det behövs fortsatt forskning. För att få en bredare syn på ämnet föreslår jag fortsatt forskning gällande vilka särskilda lösningar personer med utmanande beteende själv anser sig behöva samt vad deras anhöriga anser dem behöva för att stöd- och lägenhetsboende skall lyckas. Jag föreslår uppföljning av personer med IF och utmanande beteende som bor i grupphem men sedan flyttar till stöd- eller lägenhetsboende – ändras deras beteende och vad är orsakerna till det?

KÄLLOR

Ahlsten, M., 2014, Henkilökohtaista budjetointia kokeilemaan! I: Ahlsten, M. (toim.), Leinonen, E., Palokari, S., Puhakka, A. & Rajalahti A., *Tiedän mitä tahdon! Kokemuksia henkilökohtaisen budjetoinnin kokeilusta vammaispalvelusta*, Kehitysvammaliitto Ry, Helsinki, Kehitysvammaisten Palvelusäätiö, Tammerfors, s. 15-24. Tillgänglig: <https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/tiedan-mita-tahdon-loppuraportti-kevyt.pdf> Hämtad:2.9.2020.

Ahlsten, M., 2014, Onnistumisia, havaintoja ja haasteita. I: Ahlsten, M. (toim.), Leinonen, E., Palokari, S., Puhakka, A. & Rajalahti A., *Tiedän mitä tahdon! Kokemuksia henkilökohtaisen budjetoinnin kokeilusta vammaispalvelusta*, Kehitysvammaliitto Ry, Helsinki, Kehitysvammaisten Palvelusäätiö, Tammerfors, s. 43-54. Tillgänglig: <https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/tiedan-mita-tahdon-loppuraportti-kevyt.pdf> Hämtad:2.9.2020.

Ahlsten, M., 2014, Yhteenvetoa ja jatkonäkymiä. I: Ahlsten, M. (toim.), Leinonen, E., Palokari, S., Puhakka, A. & Rajalahti A., *Tiedän mitä tahdon! Kokemuksia henkilökohtaisen budjetoinnin kokeilusta vammaispalvelusta*, Kehitysvammaliitto Ry, Helsinki, Kehitysvammaisten Palvelusäätiö, Tammerfors, s. 55-59. Tillgänglig: <https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/tiedan-mita-tahdon-loppuraportti-kevyt.pdf> Hämtad:2.9.2020.

Arcada, 2014, *God vetenskaplig praxis i studier vid Arcada*, Helsingfors. Tillgänglig: arcada.itslearning.com, kursen Forskningsmetodik 2019-2020. Hämtad: 5.5.2020.

Arene, 2020, *Etiska rekommendationer för examensarbeten på yrkeshögskolor*. Tillgänglig: http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/ETISKA%20REKOMMENDATIONER%20F%C3%96R%20EXAMENSARBETEN%20P%C3%85%20YRKESH%C3%96GSKOLOR_2020.pdf?t=1578480382 Hämtad: 5.5.2020.

Autismiliitto, 2013, *Haaste-manuaali*. Tillgänglig: https://www.autismiliitto.fi/toimintaa_ja_tukea/haaste-manuaali Hämtad: 16.4.2020.

Autismiliitto, *Autismspektrum – vad betyder det?* Tillgänglig: https://www.autismiliitto.fi/pa_svenska/autismspektrum Hämtad: 15.9.2020.

Beadle-Brown, J., Hutchinson, A. & Whelton, B., 2012, Person-Centered Active Support – Increasing Choice, Promoting Independence and Reducing Challenging Behaviour, *Journal of Applied Research In Intellectual Disabilities*, vol. 25, s. 291-307. Tillgänglig: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1468-3148.2011.00666.x?casa_token=FZ4Rlt-lxkUAAAAA%3A-VJUkw_LOXc9DZf6Na76XDtnv00yK8_1-f-ZajZ1VuSTxU6hSVnxR8niqWFIrk-GXu3oFNw-wlft1w Hämtad: 5.6.2020

Björne, P., Andersson, I., Björne, M., Olsson, M. & Pagmert, S., 2012, *Utmanande beteenden Utmanande verksamheter*, FoU-dokument 2012:2, Malmö. Tillgänglig: <https://www.autism.se/RFA/uploads/skane/Utmanande.beteenden.Utmanade.verksamheter.pdf> Hämtad: 4.6.2020.

Cederlund, C. & Berglund, A., 2014, *Socialpedagogik – pedagogiskt socialt arbete*, 1 uppl., Liber, Stockholm.

Cox, A., Dube, C. & Temple, B., 2014, The influence of staff training on challenging behaviour in individuals with intellectual disability: A review, *Journal of Intellectual Disabilities*, vol 19, s. 69-92. Tillgänglig: Sage Hämtad: 4.6.2020.

Danielson, E., 2012, Kvalitativ innehållsanalys. I: Henricson, M. (red.), *Vetenskaplig teori och metod – Från idé till examination inom omvårdnad*, 2 uppl., Studentlitteratur, s.329-342.

Eriksson, S., 2013, *Laitoskulttuurista itsemääräämiseen – Tutkimus henkilökohtaisesta budjetoinnista vammaispalveluissa*, Kehitysvammaliitto Ry, Helsingfors. Tillgänglig: <https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/laitoskulttuurista-itsemaaraamiseen.pdf> Hämtad: 17.4.2020.

FDUV, *Boende*. Tillgänglig: <https://fduv.fi/sv/information/boende/#Boendeformer> Hämtad: 14.7.2020.

FDUV, *Vad är en intellektuell funktionsnedsättning?* Tillgänglig: <https://www.fduv.fi/sv/information/intellektuellfunktionsnedsattning/> Hämtad: 11.3.2020

Felce, D., Perry, J., Lowe, K. & Jones, E., 2011, The Impact of Autism or Severe Challenging Behaviour on Lifestyle Outcome in Community Housing, *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, vol. 24, s. 95-104. Tillgänglig: EBSCO Hämtad: 2.6.2020.

Finlands FN-förbund, 2015, *FN:ns konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess fakultativa protokoll*. Tillgänglig: https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_sv_net.pdf Hämtad: 1.9.2020.

Fitzpatrick, J., 2010, *Personalised Support – How to provide high quality support to people with complex and challenging needs – learning from Partners for Inclusion*. Tillgänglig: <https://www.centreforwelfarereform.org/uploads/attachment/235/personalised-support.pdf> Hämtad: 30.10.2020

Friberg, F. & Öhlén, J., 2012, Fenomenologi och hermeneutik. I: Henricson, M. (red.), *Vetenskaplig teori och metod – Från idé till examination inom omvårdnad*, 2 uppl., Studentlitteratur, s. 345-370.

Hakala, K., 2014, ”Kyllä ihmisoikeuksissa olisi parantamisen varaa!” *Itsenäisen elämän haasteita vammaispalveluissa*, Kehitysvammaliiton tutkimuksia 9, Kehitysvammaliitto ry, Helsingfors.

Hannukainen, H., Hellberg, P. & Karjala, E., 2019, Mitä aistiesteettömyydessä on tärkeää huomioida? I: Hannukainen, H., Hellberg, P. Teeri, S. & Tupala, R. (red.), *Aistiesteettömät asumisratkaisut – Koti, jossa on hyvä olla*. Satakunnan korkeakoulu, s. 143-182. Tillgänglig: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/227622/2019_B_13_SAMK_Aistiesteettomat_asumisratkaisut.pdf?sequence=1&isAllowed=y Hämtad: 4.6.2020.

Harjajärvi, M., Kairi, T., Kuusterä, K. & Miettinen, S., 2009, *Toimivatko kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut? Näkemyksiä palvelujen käyttäjiltä ja niiden järjestäjiltä*. Tillgänglig: <https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/kehitysvammaliiton-selvityksia-3.pdf> Hämtad: 15.4.2020.

Helsingfors stad, *Stödboende för personer med utvecklingsstörning*. Tillgänglig: <https://www.hel.fi/helsinki/sv/stad-och-forvaltning/forvaltning/tjanster/tjanstebeskrivning?id=6181> Hämtad: 29.6.2020.

Henricson, M. & Billhult, A., 2012, Kvalitativ design. I: Henricson, M. (red.), *Vetenskaplig teori och metod – Från idé till examination inom omvårdnad*, 2 uppl., Studentlitteratur, s.129-137.

Henricson, M. 2012, Diskussion. I: Henricson, M. (red.), *Vetenskaplig teori och metod – Från idé till examination inom omvårdnad*, 2 uppl., Studentlitteratur, s. 471-479.

Hintsala, S. & Rajaniemi, M., 2011, Yksilökeskeinen suunnittelu syntyi puolustamaan tavallista elämää – katsaus historiaan. I: Konola, K., Kukkanime, P. & Tiihonen, P., (red.), *Aktiivinen tuki – Näkymiä tukea tarvitsevan henkilön osallisuuteen*, Kehitysvammaisten palvelusäätiö, s. 30-44.

Hintsala, S. & Mietola, R., 2013, ”Vain me ja tavallinen kerrostalo” – *Yhteiskehittelyllä uusia asumisen ratkaisuja*, Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskuksen raportteja 6. Tillgänglig: file:///Users/anni/Downloads/ARARA_6_2013_Vain_me_ja_tavallinen_kerrostalo.pdf Hämtad: 2.11.2020.

Jacobsen, D., 2012, *Förståelse, beskrivning och förklaring – Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och social arbete*, 2 uppl., Studentlitteratur, Lund.

Jenkins, P., Smith, H., Pereira, M. & Challen, A., 2014, Underpinning reflective practice in social care and housing provision through collaborative knowledge exchange, *Journal of Housing and the Built Environment*, vol 29, s. 141-154. Tillgänglig: ABI/INFORM Global. Hämtad: 20.4.2020.

Johansson, M., 2019, *Informerat samtycke*, Lunds universitet. Tillgänglig: <https://www.forskningsetik.lu.se/forskningsetisk-information/informerat-samtycke> Hämtad: 13.7.2020.

Karinen, R., Laitinen, L., Noro, K., Ekholm, E. & Toukkola, K., 2016, *Yksilölliseen ja monimuotoiseen asumiseen – Kehitysvammaisten asumisen ohjelman arviointi asumisratkaisujen osalta*, Helsinki, Ympäristöministeriö. Tillgänglig: <https://julka-isut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/74911> Hämtad: 13.11.2019.

Kinnaer, M., Baumers, S. & Heylighen, A., 2016, Autism-friendly architecture from the outside in and the inside out: an explorative study based on autobiographies of autistic people, *Journal of Housing and the Built Environment*, vol. 31, s. 179-195. Tillgänglig: ABI/INFORM Global. Hämtad: 21.4.2020.

Kjellström, S., 2012, Forskningsetik. I: Henricson, M. (red.), *Vetenskaplig teori och metodik – Från idé till examination inom omvårdnad*, 1 uppl., Studentlitteratur, s. 69-92

Koskentausta, T., Nevalainen, M. & Sauna-Aho, O., 2013, Itsemäärämisoikeus ja sen rajoittaminen kehitysvammayksiköissä, *Suuntaaja*, 3/13. Tillgänglig: <https://www.aspa.fi/en/node/265#51d4585a> Hämtad: 3.6.2020

Krueger, R. & Casey, M., 2009, *Focus Groups – A Practical Guide for Applied Research*, 4 uppl., Sage.

Kårkulla samkommun, 2019, *Boendeverksamhet*. Tillgänglig: <http://www.karkulla.fi/service/specialomsorg/boendeverksamhet/> Hämtad: 29.6.2020

Kårkulla samkommun, 2019, *Kårkulla – en resurs i Svenskfinland*. Tillgänglig: <http://www.karkulla.fi/forvaltning/> Hämtad: 9.10.2020.

Kårkulla samkommun, 2020, *Serviceutbud 2021*, Tillgänglig: http://karkulla.fi/as-sets/Serviceutbud2021_sv_webb.pdf Hämtad: 27.10.2020.

Lag angående specialomsorger om utvecklingsstörda 23.6.1977/519, Finlex. Tillgänglig: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1977/19770519> Hämtad: 16.4.2020.

Lag om hemkommun 11.3.1994/201, Finlex. Tillgänglig: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1994/19940201> Hämtad: 1.9.2020.

Larson, S, Lakin, C. & Hill, S., 2012, Behavioral Outcomes of Moving From Institutional to Community Living for People With Intellectual and Developmental Disabilities: U.S. Studies From 1977 to 2010, *Research & Practice for Persons with Severe Disabilities*, vol. 37, nr. 4, s. 235-246. Tillgänglig: EBSCO Hämtad: 4.5.2020.

Macpherson, R., Shepherd, G. & Thyarappa, P., 2012, Supported accommodation for people with severe mental illness: an update, *Advances in Psychiatric Treatment*, vol. 18, s. 381-391. Tillgänglig: <https://www.cambridge.org/core/journals/advances-in-psychiatric-treatment/article/supported-accommodation-for-people-with-severe-mental-illness-an-update/2700304BFBEDCF75C1B0A919FBD32710/core-reader#> Hämtad: 5.6.2020.

Mahlamäki, P., 2015, I: Finlands FN-förbund, *FN:ns konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess fakultativa protokoll*, Finlands FN-förbund, s.

1-3. Tillgänglig: https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_sv_net.pdf Hämtad: 16.4.2020.

Mansell, J., 2007, Services for people with learning disabilities and challenging behaviour or mental health needs, *Department of mental health*, London. Tillgänglig: https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130124041359/http://www.dh.gov.uk/prod_consum_dh/groups/dh_digitalassets/@dh/@en/documents/digitalasset/dh_080128.pdf Hämtad: 20.5.2020.

Mantere, E., Kontu, K., Kunttu, K. & Ronimus, H., 2019, Osallisuutta vahvistava palvelutarpeen arviointi. I: Kivistö, M. & Nygård, M. (red.), *Yhdessä eteenpäin – asiakasosallisuus vammaisosaajien osallisuudessa*, s. 27-29, THL – Työpäperi 42/2019. Tillgänglig: <http://www.julkari.fi/handle/10024/139148> Hämtad: 28.8.2020.

McCarron, M., Lombardvance, R., Murphy, E., May, P., Webb, N., Shraf, G., McCallion, P., Stancliffe, R., Normand, C., Smith, V. & O'Donovan M-A., 2019, Effect of deinstitutionalisation on quality of life for adults with intellectual disabilities: a systematic review, *BMJ Open*, London, vol. 9. Tillgänglig: ABI/INFORM Global Hämtad: 22.4.2020.

Mietola, R., Teittinen, A. & Vesala, H., 2013, *Kehitysvammaisten ihmisten asumisen tulevaisuus – Kansainvälisiä esimerkkejä ja vertailu Suomeen*, Miljöministeriet, Helsingfors. Tillgänglig: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40351/SY3_2013_Kehitysvammaisten_asuminen_FINAL.web.pdf?sequence=1&isAllowed=y Hämtad: 21.4.2020.

Nyholm, C., Karkulahti, I. & Nieminen, H., 2019, *Autismikirjon henkilöiden asumisratkaisut – lähtökohtia arkkitehtisuunnitteluun*. Tillgänglig: https://www.arahankepankki.fi/project/get_file/522/a0c9b4ae00812820/download Hämtad: 3.6.2020.

Persson, C. & Sundin, K., 2012, Fenomenologisk hermeneutisk tolkningsmetod – ett dialektiskt förhållningssätt. I: Henricson, M. (red.), *Vetenskaplig teori och metod – Från idé till examination inom omvårdnad*, 2 uppl., Studentlitteratur, s. 373-387.

Pitkänen, S., Törmä, S., Huotari, K. & Puumalainen, J., 2015, *Joustavalla tuella tavalliseen asumiseen - Selvitys erityisryhmien hajautetun asumisen ratkaisuista*, Miljöministeriet, Helsingfors. Tillgänglig: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/159393/YMra_30_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y Hämtad: 21.4.2020.

Rajalahti, R. & Ahlsten, M., 2014 Henkilökohtaisen budjetoinnin toteutus Vantaalla ja Eksotessa. I: Ahlsten, M. (toim.), Leinonen, E., Palokari, S., Puhakka, A. & Rajalahti A., *Tiedän mitä tahdon! Kokemuksia henkilökohtaisen budjetoinnin kokeilusta vammaispalvelusta*, Kehitysvammaliitto Ry, Helsinki, Kehitysvammaisten Palvelusäätiö, Tammerfors, s. 21-24. Tillgänglig: <https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/tiedan-mita-tahdon-loppuraportti-kevyyt.pdf> Hämtad: 2.9.2020.

Sanderson, H. Jones, E. & Brown, K., 2001, Essential Lifestyle Planning and Active Support, *Machester: North West Training and Development Team*. Tillgänglig:

https://www.academia.edu/26424339/Essential_lifestyle_planning_and_active_support
Hämtad: 27.3.2021.

Sillanpää, N. & Hintsala, S., 2020, *Asunto- ja naapuriverkoston toteuttamisen opas*, ARA, Lahtis. Tillgänglig: <https://www.ara.fi/fi-FI/Ohjelmat/kotimatalla>
Hämtad: 27.7.2020.

Socialstyrelsen, 2015, *Att förebygga och minska utmanande beteende I LSS-verksamhet - Ett kunskapsstöd med rekommendationer för chefer, verksamhetsansvariga och personal*. Tillgänglig: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2015-12-3.pdf>
Hämtad: 17.4.2020.

Socialstyrelsen, 2018, *Bostad för särskild service för vuxna enligt LSS*. Tillgänglig: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker/2018-6-12.pdf> Hämtad: 3.6.2020

Socialvårdslag 1301/2014, Finlex. Tillgänglig: <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2014/20141301#Pidp446963728> Hämtad: 16.4.2020.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, 2016, *Laitoksesta yksilölliseen asumiseen – Kehitysvammaisten asumisen ohjelman toimeenpanon arviointi ja tehostettavat toimet vuosille 2016-2020*, Helsinki. Tillgänglig: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74818/Rap_ ja_muistioita_2016_17.pdf?sequence=1&isAllowed=y
Hämtad: 7.7.2020.

Sosiaali- ja terveysministeriö, 2017, *Sosiaalihuoltolain soveltamisopas*, Julkaisuja 2017:5, Helsinki. Tillgänglig: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf
Hämtad: 17.7.2020.

Statsrådet 2019, *Ett inkluderande och kunnigt Finland – ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle*, Helsingfors. Tillgänglig: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161663/Ett_Inkluderande_och_kunnigt_Finland_2019_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y Hämtad: 17.4.2020.

Svedberg, L., 2016, *Gruppsykologi – Om grupper, organisationer och ledarskap*, 6 uppl., Studentlitteratur, Lund.

THL, 2019, *Asumisen maksut*, Vammaispalvelujen käsikirja. Tillgänglig: <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/asiaksmaksut/asumisen-maksut> Hämtad: 15.7.2020.

THL, 2020, *Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet*. Tillgänglig: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet> Hämtad: 18.8.2020.

Vernerinet, 2020, *Asumisen vaihtoehtoja*. Tillgänglig: <https://verneri.net/yleis/asumisen-vaihtoehtoja> Hämtad: 29.6.2020.

Wibeck, V., 2012, Fokusgrupper. I: Henricson, M. (red.), *Vetenskaplig teori och metod – Från idé till examination inom omvårdnad*, 2 uppl., Studentlitteratur, s. 195-214.

Bilaga 1. Intervjuguide för professionella

*Berätta kort om era arbetsuppgifter och hur länge ni jobbat med dem.

Särskilda lösningar

1) Särskilda lösningar för personer med IF och benägenhet till utmanande beteende i stöd- och lägenhetsboende.

a) Hurdana upplevelser har ni av att personer med utmanande beteende bor i 1. stödboende 2. lägenhetsboende?

b) Vad fungerar?

c) Vad fungerar inte? Vad borde göras annorlunda så det fungerade?

2) Förekomst av stöd- och lägenhetsboende för personer med utmanande beteende.

a) Varför bor personer med utmanande beteende i 1. stödboende 2. lägenhetsboende?

b) Varför bor personer med utmanande beteende inte i 1. stödboende 2. lägenhetsboende?

3) Tidigare forskning tyder på att särskilda lösningar som bör beaktas är lösningar angående fysiska miljön, professionellas kunskaper och arbetssätt samt att formen av stöd är anpassat i levande situationer och att stödet ges både i och utanför hemmet.

a) Vad annat anser ni att är viktigt? Varför?

4) Samarbete med anhöriga.

a) Hur fungerar samarbete med anhöriga?

b) Vad fungerar?

b) Vad fungerar inte? Vad kunde göras bättre?

Bilaga 2. Följebrev/förfrågan om intresse för deltagande

FÖLJEBREV/FÖRFÅGAN OM INTRESSE FÖR DELTAGANDE

Bästa möjliga deltagare,

Jag heter Annina Hirvonen och jobbar för Helsingfors stad som handledare på ett gruppboende för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Jag studerar vid Arcada och avlägger en högre yrkeshögskoleexamen inom det sociala området. För tillfället sysslar jag med mitt masterarbete vars syfte är att samla kunskap om vilka särskilda lösningar som kan vara användbara då en person med IF och benägenhet till utmanande beteende bor eller vill bo i stöd- eller lägenhetsboende. Resultaten av denna studie kan hjälpa professionella i organisationer inom funktionshinderområdet i sitt vardagliga arbete i stöd- och lägenhetsboende. Resultaten kan också visa vad som bör tas i beaktande då det planeras stöd- eller lägenhetsboende för en person med benägenhet till utmanande beteende. Studien görs ur professionellas synvinkel. Som handledare fungerar överlärare Åsa Rosengren.

Bakgrunden till masterarbetet är egna erfarenheter och tidigare forskning som tyder på att det anses vara svårt att ordna boende för personer med utmanande beteende eftersom det krävs särskilda lösningar. Tidigare forskning tyder också på att utmanande beteende minskar då en person får bo i egen bostad. Nu fås det med hjälp av denna studie reda på vilka särskilda lösningar det behövs för att stöd- eller lägenhetsboende hos en person med utmanande beteende skall lyckas.

Datainsamling sker genom en fokusgruppintervju av professionella på Kårkulla som har erfarenheter av stöd- och lägenhetsboende. Boendeservicen erbjuds av Kårkulla samkommun. Viktigt är att deltagarna har erfarenheter av utmanande beteende i stöd- eller lägenhetsboende. Gruppen består av två till fyra deltagare. Intervjun sker på vardag och kommer att utföras på distans med hjälp av Microsoft Teams.

Fokusgruppintervjun varar 1-2h. Intervjun bandas för att kunna analyseras i ett senare skede. Analysen görs med hjälp av kvalitativ innehållsanalys. Resultatet publiceras i

masterarbetet. Undersökningen utförs enligt etiska principer för god vetenskaplig praxis.

Allt som sägs under intervjun behandlas konfidentiellt och kommer endast att vara tillgängligt för mig och överläraren. Materialet kommer enbart att användas för undersökningsändamålet och det kommer att förvaras på ett sådant ställe att ingen obehörig kommer att kunna ta del av det. Intervjupersonernas identitet kommer inte att komma fram i materialet och materialet kommer att bli förstört efter att masterarbetet blivit godkänt (2021). Deltagandet är frivilligt och får avbrytas när som helst utan att orsak behöver uppges.

Jag är tacksam ifall Du ställer upp som deltagare i fokusgruppintervjun och på det sättet bidrar med dina åsikter och erfarenheter om hur stöd- och lägenhetsboende kan utvecklas för personer med intellektuell funktionsnedsättning och benägenhet till utmanande beteende.

Vill Du ha mer information om undersökningen kan Du gärna kontakta mig genom att ringa 050 5331595 eller skicka email annina.hirvonen@arcada.fi. Anmäl vänligen ditt intresse av att delta till ovannämnda nummer eller email.

Med vänlig hälsning, Annina Hirvonen

Bilaga 3. Informerat samtycke

SAMTYCKE ATT DELTA I FOKUSGRUPPINTERVJU

Vänligen bekanta dig med denna blankett. Nämn vid intervjutillfället att du fått denna information.

Jag ger mitt samtycke till att delta i fokusgruppintervju för att diskutera erfarenheter och åsikter kring särskilda lösningar i stöd- och lägenhetsboende för personer med intellektuell funktionsnedsättning och benägenhet till utmanande beteende. Jag har fått information om planen och syftet med undersökningen. Jag godkänner att hela intervjun bandas. Jag har blivit informerad om att det jag säger under intervjutillfället inte sprids vidare till någon utanför gruppen samt att det jag säger inte kan härledas till min identitet i den slutliga rapporten. Jag har blivit informerad om att bandupptagningen från intervjutillfället kommer att sparas tills det blivit nerskrivet samt att allt material, både det bandade och nerskrivna, kommer att förstöras då den slutgiltiga rapporten är skriven och godkänd. Enbart studerande Annina Hirvonen och överlärare Åsa Rosengren kommer att ha tillgång till materialet.

Mitt deltagande är frivilligt och jag har rätt att avsluta deltagande när som helst utan att behöva ange någon orsak.

Underskrift:

Datum:

Tabell 2. Tabell över utförd informationssökning

Datum	Databas	Sökord	Tidsintervall	Avancerad sökning	Träffar	Antal använda studier
17.4.2020	Google	Utmanande beteende	-	-	4447000	1
20.4.2020	ABI/INFORM Global	challenging behaviour AND intellectual disability AND housing	2011-2020	fulltext, peer-reviewed	222	1
21.4.2020	HELDA	kehitysvamma + haastava käyttäytyminen + asuminen	-	-	6	2
22.4.2020	ABI/INFORM Global	autism AND (challenging behavior) AND housing	2010-2020	fulltext, peer-reviewed	54	1
22.4.2020	ABI/INFORM Global	(challenging behaviour) AND accommodation AND housing	2010-2020	peer-reviewed	1276	1
4.5.2020	EBSCO	challenging behaviour AND independent living	2010-2020	peer-reviewed, full text	16	2
20.5.2020	Theseus	haastava käyttäytyminen + tukiasuminen	-	-	13	1 källa hämtad ur Hernesniemi, K. 2015
2.6.2020	EBSCO	supported housing AND intellectual disability AND challenging behaviour	2010-2020	peer reviewed	3	1
3.6.2020	Google	annan särskilt anpassad bostad + sverige	-	-	1600000	1

3.6.2020	Ver- neri.net	asumisen vaihtoehtoja	-	-	31	2
4.6.2020	Sage	Supported housing AND intellectual disability AND challenging behaviour	2010- 2020	-	2402	1
4.6.2020	Google Scholar	utmanande be- teende i hem- met	-	-	10 300	1 källa hämtad ur Warfving, L. & Wigrup, I., 2018
5.6.2020	Google Scholar	management of challenging behaviors ”supported housing”	2010	2020	4420	2

Tabell 3. Inkluderade studier

Författare	År	Titel	Syfte	Metod	Resultat
1. Socialstyrelsen	2015	Att förebygga och minska utmanande beteende i LSS-verksamhet - Ett kunskapsstöd med rekommendationer för chefer, verksamhetsansvariga och personal.	Att stödja verksamheter som omfattas av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade i arbete med att minska och förebygga utmanande beteende.	Litteraturöversikt av vetenskaplig text, kunskap av experter samt webbenkät besvarad av 40 yrkesverksamma.	Följande kan minska eller förebygga utmanande beteende: kunnig personal, systematiskt arbetssätt, bemötande och kommunikationsstöd, begriplig vardag och anpassad miljö, utredning av ohälsa och smärta, fysisk aktivitet samt förstärka det positiva.
2. Jenkins, P., Smith, H., Pereira, M. & Challen, A.	2014	Underpinning reflective practice in social care and housing provision through collaborative knowledge exchange	Att sprida kunskap om kunskapsutbyte mellan professionella och akademiska institutioner. Påverka bostadsleverantörers inställning att hantera kunskap.	Kvalitativ studie. Semistrukturerade intervjuer och fokusgruppintervju.	Akademisk kunskap och bostadsleverantörer bör samarbeta för bättre kunskapsutbyte. Bevis för omstrukturering i politiska och finansfrågor inom bostads- och vårdtjänster.
3. Mietola, R., Teittinen, A. & Vesala, H.	2013	Kehitysvammaist en ihmisten asumisen tulevaisuus – Kansainvälisiä esimerkkejä ja vertailu Suomeen	Att granska hur lösningar gällande boende för personer med IF gjorts i andra länder och jämföra dem med Finland. Samtidigt granskas vad kunde göras bättre i framtiden.	Enkäter via email, intervjuer, observationer och litteraturöversikt.	I andra länder bor många i egna stödbostäder. I Finland bor de flesta i grupphem. Andelen enskilda stödbostäder i Finland är liten.
4. Pitkänen, S., Törmä, S., Huotari, K. & Puumalainen, J.	2015	Joustavalla tuella tavalliseen asumiseen – Selvitys erityisryhmien hajautetun asumisen ratkaisuihin	Att granska hur individuellt decentraliserat boende i vanliga bostadsområden för grupper med särskilda behov ordnas.	Litteraturöversikt och intervjuer.	Decentraliserat boende för grupper med särskilda behov behöver mer mångprofessionellt samarbete och

					brukarens delaktighet.
5. Kinnaer, M., Baumers, S. & Heylighen, A.	2016	Autism friendly architecture from the outside in and the inside out: an explorative study based on autobiographies of autistic people	Öppna diskussion om autismvänlig arkitektur.	Utforskande studie med data materialet av sex självbiografier av personer med autism.	En glimt av världen hos personer med autismspektrum kom fram. Materiell miljö är viktig för dessa personer men behoven är individuella.
6. McCarron, M., Lombardvance, R., Murphy, E., May, P., Webb, N., Shraf, G., McCallion, P., Stancliffe, R., Normand, C., Smith, V. & O'Donovan M-A.	2019	Effect of deinstitutionalisation on quality of life for adults with intellectual disabilities: a systematic review	Hur personers livskvalitet blivit påverkad i och med att de flyttat bort från institution.	Systematiskt litteraturstudie av 13 tidigare forskning.	Det visade sig att livskvaliteten stigit i och med att personer flyttat från institution till mindre boendeformer.
7. Larson, S., Lakin, C. & Hill, S.	2012	Behavioral Outcomes of Moving from Institutional to Community Living for People with Intellectual and Developmental Disabilities: US – Studies From 1977 to 2010	Att utvärdera hur beteende har påverkats hos personer med IF som flyttat bort från institution.	Granskning av 43 studier som gjorts under åren 1977 och 2010.	Förmågan att anpassa sig förbättrades hos personer som flyttade bort från institution. Det visade sig inte att utmanande beteende minskade nämnvärt i dessa fall.
8. Mansell, J.	2007	Services for people with learning disabilities and challenging behaviour or mental health needs	Att göra en rapport av hur lokala tjänster kan utvecklas för att bemöta personer med utmanande beteende. Rekommendationer för att	Tidigare forskning, intervjuer med familjer, tjänster, kommissarier och andra experter.	Lokala tjänster bör ha beredskap att bemöta utmanande beteende. Det uppnås ekonomiska besparingar om det inte behövs

			utveckla service och implementera modeller som möter individers behov i lokalsamhället skapas.		köpas utomstående tjänster för utmanande beteende. Det bör tas i användning modeller som tjänar personer med utmanande beteende.
9. Felce, D., Perry, J., Lowe, K. & Jones, E.	2011	The Impact of Autism or Severe Challenging Behaviour on Lifestyle Outcome in Community Housing	Ta reda på hur autism eller utmanande beteende påverkar livsstilen hos personer som bor i servicebostäder.	427 personer delades in i grupper med utmanande beteende och icke utmanande beteende. Personerna i de två olika grupperna observerades och jämfördes.	Personer med utmanande beteende behövde mer uppmärksamhet av personal men var lika aktiva i olika vardagliga aktiviteter.
10. Socialstyrelsen	2018	Bostad för särskild service för vuxna enligt LSS	Ge stöd till tillämpning av LSS-lagen. Handboken är riktad till personal, handläggare och beslutsfattare.	En tredje omarbetad version av ursprungliga versioner som utkommit 2003 och 2007.	Handboken behandlar grundläggande principer i LSS, boende i praktiken, handläggning och planering, företräderskap och sekretess, ej verkställda beslut, tillsyn och tillstånd.
11. Koskentausta, T., Nevalainen, M. & Saunaho, O.	2013	Itsemäärämisoikeus ja sen rajoittaminen kehitysvammayksiköissä	-	-	Självbestämmanderätt och privatliv är en mänsklig rättighet för personer med IF. Personcentrerad planering förstärker personer självbestämmanderätt.
12. Hannukainen	2019	Mitä aistiesteettömyyd	Öka kunskap om tillgänglighet	Sammanfattning av tidigare	Personer med särskilda behov

en, H., Hellberg, P. & Karjala, E.		essä on tärkeää huomioida?	gällande sinnesupplevelse r och ge tips för hur utrymmen kan göras sinnesupplevelse -tillgängliga.	forskning som forskningsgru ppen Esteettömyys ja saavutettavuus i SAMK har samlat under projektet som koncentrerat sig på sinnesuppleve lse- tillgängliga boendeformer .	är i speciellt behov för miljöer där återhämtning är möjligt. Det är närstående människors ansvar att ordna boende där återhämtning är möjligt och därför berör tillgänglighet i förhållande till sinnesupplevels er olika professioner.
13. Nyholm, C., Karkulahti , I. & Nieminen, H.	20 19	Autismikirjon henkilöiden asumisratkaisut – lähtökohtia arkkitehtisuunnitt eluun	Att styra resurser kostnadseffektivt på sådana kvalitetsfrågor som är avgörande för personer med autism spektrum så att boende är trivsamt och tryggt samt beaktar personernas särskilda egenskaper.	Semistrukture rade intervjuer med personer med autism spektrum, anhöriga och professionella .	Personer med autism spektrum har vida och varierande behov gällande fysisk miljö i hemmet. Det kan för arkitekter ges riktgivande instruktioner men personernas individuella behov bör redas ut.
14. Cox, A., Dube, C. & Temple, B.	20 14	The influence of staff training on challenging behaviour in individuals with intellectual disability: A review	Att finna nya modeller, brister i kunskap och rekommendation er för fortsatt forskning.	Litteraturstudi e av 19 studier.	Stöd för positivt beteende, aktivt stöd, utbildning för krishantering och rekationer samt utbildning i alternativa kommunikation smedel kan minska utmanande beteende.
15. Björne, P., Andersson , I., Björne, M., Olsson, M. &	20 12	Utmanande beteenden Utmanande verksamheter	Att ta fram underlag för ansvariga inom verksamheter som tillgodoser behov hos personer med	Litteraturstudi e.	LSS-lagen bör vara utgångspunkt i arbetet för medarbetare, ledning och organisation. Alla

Pagmert, S.			utmanande beteende.		verksamheter bör ha beredskap att bemöta utmanande beteende. Hemmet bör vara anpassat eller möjligt att anpassa för personens behov. Personens behov skall mötas där hen finns så hen inte behöver flytta mellan hem/verksamheter. Tydligt ledarskap i organisationer som strävar efter att minska begränsningsåtgärder. Alla i hela organisationen bör ha ett gemensamt mål för att minska utmanande beteende.
16. Macpherson, R., Shepherd, G. & Thyarappa, P.	2012	Supported accomodation for people with severe mental illness: an update.	Att beskriva olika boendeformer efter institutionsnedläggning, granska nya trender i politik och praxis samt evidensbasen. Diskussion av kvalitetsbrister och vad återhämtning kan hämta med sig.	Litteraturöversikt	Brukare behöver pågående praktiskt och emotinellt stöd i boende. Samarbete med brukare och kännedom av individuella behov. Samarbete mellan lagstadgade tjänster och leverantörer av boendetjänster spelar stor roll i stödboende. Viktigt att brukare har en

					bra vårdplan i stödboende.
17. Beadle- Brown, J., Hutchinson, A. & Whelton, B.	20 12	Person-Centered Active Support – Increasing Choice, Promoting Independence and Reducing Challenging behaviour	Att utforska effekterna av implementering av personcentrerat aktivt stöd för personer med IF i små grupper.	Observationer kombinerat med av personliga betygsatta formulär.	Personer fick mera och bättre kvalitet av stöd, betydande ökning i engagemang, deltagande, valmöjligheter samt minskning av utmanande beteende – särskilt självstimulerande beteende.